

Криворізький національний університет

Міністерство освіти і науки України

Криворізький національний університет

Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
(МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувачу

на тему: СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ
КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Виконав: студент 2 курсу, групи Ф-23-1м
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок

ШМИГАЛЬ Євген

Керівник: канд. екон. наук., доц.

КОРОЛЕНКО Р.В.

Рецензент: канд. екон. наук., доц.

КАШУБІНА Ю.Б.

Кривий Ріг

2024

Криворізький національний університет

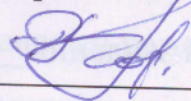
Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри ФСГІР

доцент Короленко Р.В.

" 05 " липня 2024р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу здобувачу

Шмигаль Євген

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Стратегія управління активами і
пасивами комерційного банку

керівник роботи к.е.н., доцент Дорошенко Ріта Вікторівна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по КНУ від " 05 " липня 20 24 № 612 с

2. Строк подання здобувачем роботи 06 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Фракева звітність АТ, Ощадбанк,
інтернет-джерела, офіційні сайти державних
інституцій

4. Зміст кваліфікаційної (магістерської) роботи

Розділ 1 Теоретичні основи стратегії управління
активами та пасивами банку

Розділ 2 Оцінка банківських активів та пасивів
АТ, Ощадбанк

Розділ 3 Пропозиції щодо первинних еквівалентів
управління активами та пасивами АТ, Ощадбанк

5. Перелік графічного матеріалу рисунки, таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис / Дата			
		завдання видав		завдання прийняв	
1 розділ	к.е.н. Коромекко Р.В.		30.08		09
2 розділ	к.е.н. Коромекко Р.В.		09.09		14.
3 розділ	к.е.н. Коромекко Р.В.		14.10		02.

7. Дата видачі завдання 30.08.2024

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Співбесіда зі здобувачем за тематикою роботи, видача переліку рекомендованої нормативної, інструктивної бази та учбової літератури, підготовка апробації	02.07.2024	вск
2	Збір практичного матеріалу до випускної роботи	12.08 - 07.09.2024	вск
3	I атестація 1 розділ кваліфікаційної роботи	12.09.2024	вск
4	II атестація 2 розділ кваліфікаційної роботи	18.10.2024	вск
5	III атестація 3 розділ кваліфікаційної роботи, реферат, вступ, висновки, література та додатки	07.11.2024	вск
6	Перевірка роботи на наявність/відсутність академічного плагіату	18.11- 06.12.2024	вск
7	Доопрацювання кваліфікаційної роботи, підготовка демонстраційних листів та презентації. Отримання відгуку, рецензії	02.12- 10.12.2024	вск
8	Попередній захист роботи	11.12.2024	вск
9	Допуск кваліфікаційної роботи до захисту зав. кафедрою ФСГІР	13.12.2024	вск
10	Публічний захист кваліфікаційної роботи	18.12.2024	вск

Здобувач

(підпис)

Шимихів С.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Коромекко Р.В.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 77 с., 18 табл., 18 рис., 26 джерел, додатки.

Об'єкт дослідження – процес формування та імплементації стратегії управління активами та пасивами АТ «Ощадбанк».

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти удосконалення стратегії управління активами і пасивами комерційного банку.

Мета роботи – висвітлення сучасних методичних підходів до стратегії управління активами і пасивами комерційного банку на основі використання комплексу системних заходів з урахуванням функціональних особливостей.

Методи дослідження – метод аналізу та порівняння, логічний метод, методи групування, статистичні, табличні та графічні методи, аналіз фінансових коефіцієнтів, прогнозування, використання комп'ютерних технологій Microsoft Word, Microsoft Excel тощо.

Основні результати дослідження:

– розкрито економічний зміст та сутність управління активами та пасивами в банківських установах, досліджено теоретичні основи засад стратегії управління активами та пасивами банку; визначено методику їх оцінювання;

– наведено фінансово-економічну характеристику діяльності АТ «Ощадбанк» та визначено його роль в банківській системі України; оцінено ефективності активних і пасивних банківських операцій АТ «Ощадбанк». Виявлено, що зазначені показники задовільні і знаходяться в межах норми, але потребують постійного контролю і регулювання;

– запропоновано використання методу модифікованого ГЕПу, що сприяє більш точному аналізу процентного ризику, на який наражається банк, а також визначенню більш точного впливу зміни процентних ставок на прибуток банку;. досліджено кореляційні зв'язки відсоткових ставок фінансових інструментів на ринку банківських послуг.

АКТИВНІ І ПАСИВНІ БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ, СТРАТЕГІЯ, НОРМАТИВИ, ДЮРАЦІЯ, МОДИФІКОВАНИЙ GAP

ЗМІСТ

	С.
Завдання на роботу	2
РЕФЕРАТ	3
ЗМІСТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКУ	7
1.1 Сутність та зміст процесу управління активами та пасивами в банківських установах	7
1.2 Основи стратегічного управління активами та пасивами комерційного банку	16
1.3 Методи та інструментарій оцінки управління активами та пасивами банку	22
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА БАНКІВСЬКИХ АКТИВІВ ТА ПАСИВІВ АТ «ОЩАДБАНК»	32
2.1 Загальна характеристика АТ «Ощадбанк» та визначення його місця в банківській системі України	32
2.2 Комплексний аналіз динаміки і структури активів та пасивів АТ «Ощадбанк»	42
2.3 Оцінка ефективності активних і пасивних банківських операцій АТ «Ощадбанк»	51
РОЗДІЛ 3 ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ АТ «ОЩАДБАНК»	59
3.1 Стратегія формування та управління портфелем активів та пасивів АТ «Ощадбанк»	59
3.2 Оцінювання впливу процентного ризику на прибуток АТ «Ощадбанк»	65
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Складність і багатогранність процесу управління банком потребує комплексного підходу, що передбачає нерозривну єдність активів і пасивів, доходів і витрат, які є взаємозалежні та взаємообумовлені. Запровадження такого підходу потребує розробки методології та інструментарію комплексного управління активами і пасивами.

Кризові явища, які супроводжували економіки України впродовж останніх років призвели до того, що частина банківських установ припинила свою діяльність у результаті збитковості та неплатоспроможності. Така участь, напевне, могла стосуватися і Приватбанку, якби не втручання держави.

Вищенаведене підтверджує те твердження, що управління активами та пасивами комерційних банків має важливість, а обрана тема магістерської роботи є актуальною.

Дослідження процесів управління активами та пасивами комерційного банку розглядається у працях таких вчених, як: Бланк І.А., Герасимович А.М., Демчук Н.І., Калініна О.Ю., Кириченко О.А., Криклій О.А., Мороз А.М., Парасій-Вергуненко В.І., Примостка Л.О., Ревич М.Я, Савлук М.І. та ін. Разом з тим, сьогодні суттєвої конкретизації потребують питання формування методичного інструментарію аналізу та оцінки активів та пасивів банку з урахуванням їх комплексного впливу на діяльність банку.

Метою дослідження є обґрунтування та розробка науково-методичних основ стратегії управління активами і пасивами комерційного банку, розкриття змісту управління фінансовими потоками для реалізації комплексного управління активами і пасивами на основі використання комплексу аналітичних процедур з урахуванням системи показників та критеріїв їх оцінювання.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

– поглибити розуміння економічної природи і сутності управління активами та пасивами в банківських установах та їх сучасної ролі у фінансовому забезпеченні ефективності банківської діяльності; дослідити методичні підходи щодо оцінки стратегії управління активами та пасивами банку; розкрити

теоретичне підґрунтя концептуальних засад стратегії управління активами та пасивами банку;

– дослідити та проаналізувати банківські активи та пасиви на прикладі АТ «Ощадбанк»; визначити їх місце у забезпеченні фінансової стійкості банку; оцінити ефективність активних і пасивних банківських операцій АТ «Ощадбанк»;

– розробити пропозиції щодо підвищення ефективності управління активами та пасивами АТ «Ощадбанк» з наведенням методичних рекомендацій і практичних розрахунків.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти підвищення ефективності стратегії управління банківськими активами та пасивами.

Об'єктом дослідження є процес формування та імплементації стратегії управління активами та пасивами АТ «Ощадбанк».

Методичною основою роботи є основні положення економічної теорії, методи наукового пізнання та фінансового аналізу. Зокрема, в процесі виконання поставлених завдань використовувалися: абстрактно-логічний метод; методи порівняльних характеристик; аналізу і синтезу; статистичні методи.

Практична цінність роботи полягає в розробці методики модифікованого гепу для оцінювання впливу процентного ризику на прибуток банку, який базується на поняттях процентного спреду, чутливості активів і пасивів банку, дюрації, та дозволяє виробити управлінські рішення з метою корегування можливих фінансових втрат.

Інформаційна база дослідження – законодавчі акти та нормативно-правові документи, підручники, фінансова звітність банків, статистичні періодичні видання, фахові видання з економіки.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ БАНКУ

1.1 Сутність та зміст процесу управління активами та пасивами в банківських установах

Керівний склад банків усвідомлює, що подальше успішне функціонування залежить від вибору раціональної стратегії розвитку, формування портфеля активів та пасивів із врахуванням їхнього ризику, поміркованого управління витратами, орієнтації не стільки на високоприбуткові операції, скільки на ті, що приносять стабільний дохід. У цих умовах банківський менеджмент перетворюється у все більш складний технологічний процес.

Функціонування та розвиток світового банківського бізнесу є важливим й пріоритетним напрямом, який характеризується необхідністю розширення обсягів банківських продуктів та послуг, підвищення прибутковості й ефективності банківського бізнесу, фінансової стабільності, вільного доступу на фінансові ринки та врахування волатильності макроекономічного та внутрішньобанківського середовища.

Зниження рівня якості управління фінансовою діяльністю банку на макрорівні являється головною причиною депресивних явищ в економіці, які виникають на мікрорівні та характеризуються зниженням рівня капіталізації, нестабільністю ресурсної бази, погіршенням фінансових результатів, посиленням боргового навантаження, скороченням обсягів кредитування, відтоком капіталу. Зазначене актуалізує питання дослідження теоретичних та практичних аспектів управління активами та пасивами банківських установ. Виокремлення й раціональне використання новітніх методик та інструментаріїв управління активами та пасивами банків залежить від комплексу факторів, таких як вітчизняні правила бухгалтерського обліку, податкового законодавства, міжнародні стандарти, правила й рекомендації фінансової звітності та аудиту,

мінливість й нестабільність політичної та соціально-економічної сфери країни, гнучка інституціональна структура фінансового ринку, зростання норм та вимог банківського нагляду та регулювання, асиметричність інформації, яка спричиняє зростання рівня ринкових ризиків та складність в їх управлінні. Складність й різноплановість управління, що виникають останнім часом у фінансових системах економічно розвинутих країн, спонукають до переосмислення підходів до побудови фінансових відносин у світовому масштабі і вимагають відповідних змін в системі управління активами та пасивами банківських установ.

Отже, необхідно розглянути основні теоретичні аспекти та підходи до визначення поняття «управління активами та пасивами банку», які досліджувались в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених економістів.

Досліджуючи основні теоретичні аспекти й існуючі підходи до управління активами та пасивами банків заслуговують на увагу позиції авторів, які роблять акцент на процесі управління активами та пасивами банків.

А. М. Герасимович під управлінням активами та пасивами розуміє процес формування та наступного регулювання такої структури активів та пасивів балансу банку, яка забезпечить досягнення відповідних стратегій й цілей фінансового менеджменту [1].

Виходячи із вище зазначеного, заслуговує на увагу підхід видатного вченого-економіста Дж. Сінкі, який стверджує: «що процес управління активами та пасивами полягає в тому, що він поєднує окремі аспекти управління банківським портфелем в один скорегований процес при цьому основним завданням управління активами та пасивами виступає управління всім банківським балансом, а не окремими його частинами, враховуючи альтернативні ставки процента й ліквідності. На короткостроковому періоді управління активами та пасивами банку націлено на ставку процента, а в довгостроковій перспективі – на ринкову цінність власного капіталу. Основним напрямом управління активами та пасивами банку повинен бути процентний ризик» [2].

Прасолова С.П. доповнює визначення поняття управління активами та пасивами банків: «яке полягає в рівноважному процесі управління між прибутком та ризиком шляхом встановлення нейтральності по відношенню до зміни ставок, ринкових коливань, операційних та комерційних ризиків. Основна увага при управлінні на короткостроковому інтервалі приділяється показникам, які отримані на основі балансових даних, на довгостроковому інтервалі основний акцент переноситься на максимізацію ринкової вартості капіталу» [2].

Представлена вище точка зору була розглянута такими вченими як І. Сало та О. Криклій, під управлінням активами та пасивами банків розуміють: «основний процес, у межах якого банки планують і реалізують свої доходи та контролюють притаманні їм діяльності ризики» [3, с.188].

Бондарчук М. К визначає, що: «управління активами та пасивами банку – цілеспрямований, динамічний процес скоординованого управління активами і пасивами банку з позицій ризику та доходності» [4].

Даного підходу дотримується вітчизняний вчений-економіст [5], який визначає наступне: «Управління активами та пасивами банку як процес управління, спрямований на залучення максимально допустимого обсягу ресурсів та їх розміщення в максимально дохідні активи, що мають потрібний рівень ліквідності і обмежений рівень ризику. При цьому керівництво банку має прагнути максимізувати поточну вартість активів й оптимізувати кінцеві фінансові результати». Варто зауважити, що значної уваги заслуговує висловлювання вченого Ж. Довгань, яка розглядає управління активами та пасивами банку як цілеспрямований процес, який направлений на формування максимально допустимого обсягу ресурсів (як власних, так і залучених) з метою отримання максимальної доходності, контролем за достатністю власного капіталу, визначення політики банку в сфері управління ліквідністю й ризик-менеджменту [6].

Дотримується даного підходу О. Шварц, який стверджує: «управління активами та пасивами банку – цілеспрямований процес постійного регулювання

структури активів і пасивів банку, спрямований на забезпечення ефективності банку: оптимізації ризику та забезпечення достатнього рівня ліквідності [14].

Деякі трактовки зазначеної дефініції наведено в табл.1.1.

Таблиця 1.1 – Узагальнення підходів щодо визначення сутності поняття «управління активами і пасивами банку»

Автор, джерело	Зміст визначення
Прасолова С.П. [2]	Полягає в формуванні стратегії і здійсненні заходів, які приводять структуру балансу у відповідності з його стратегічними програмами
Косова Т. Д. [7]	Передбачає усесторонню координацію між операціями по залученню і розміщенню ресурсів з метою оптимізації чистого доходу при мінімізації ризику зменшити або втратити ліквідність, ризику недостатності власного капіталу і процентного ризику
Герасимович А. М. [1]	Означає вибір такої стратегії управління, яка б забезпечувала досягнення цільової прибутковості, визначеною метою розвитку банку та мінімізувала б ризики
Дзюблюк О. В. [8]	Це цілеспрямований динамічний процес постійного регулювання структури активів і пасивів банківського балансу як єдиної системи, направлений на оптимізацію показника ризик/прибутковість у відповідності до визначених цілей
Примостка Л.О. [9]	Це скоординоване управління фінансами банку, в процесі якого через узгодження управлінських рішень та досягнення певних пропорцій між активними і пасивними операціями досягається кілька цілей, таких як підвищення прибутку, зниження ризиків, аналіз і контроль за ліквідністю, управління спредом
Мороз А.М. [10]	Це формування структури банківського балансу. При чому при управління активами і пасивами вирішується питання управління ризиками, прибутковістю та ліквідністю
Парасій-Вергуленко І. М. [11]	Це управління фінансовими ризиками будь-якої фінансової установи. Управління активами та пасивами – це формулювання стратегій та вжиття заходів щодо максимізації довгострокових доходів акціонерів, скоригованих на управління ризиками
Демчук Н.І [5]	Спрямоване на залучення максимально допустимого обсягу ресурсів та їх розміщення в максимально дохідні активи, що мають потрібний рівень ліквідності й обмежений рівень ризику
Азізова К. М. [12]	Це вид діяльності, що фактично являє собою формування заходів, які приводять структуру банківського балансу у відповідність із його стратегічними цілями і програмами
Ковальчук К.Ф. [13]	Це діяльність банку щодо проведення фінансових операцій з метою підтримання ліквідності, оптимізації ризиків його комерційної діяльності, хеджування таких ризиків, коригування валютних позицій банку, здійснення операцій, що належать до інвестиційної та фінансової діяльності банку

Необхідно зазначити, що в практичній діяльності процеси залучення та розміщення ресурсів регламентуються вітчизняним законодавством. У цьому взаємозв'язку необхідно відмітити обмеження, що встановлюються Законом України «Про банки і банківську діяльність» [15]. Із метою забезпечення ефективного банківського нагляду та регулювання інструкцією визначаються обов'язкові економічні нормативи

Таким чином, представлені вище теоретичні аспекти щодо трактування економічного змісту поняття «управління активами та пасивами банків» більшістю вчених, як цілеспрямований процес управління, який зосереджений на максимізації залучення допустимого обсягу ресурсів та їх розміщення в найбільш дохідні активи для забезпечення ефективності топ-менеджменту банку з позиції оптимізації ризиків та достатнього рівня ліквідності не завжди є правильним, тому що в сучасних трансформаційних умовах фінансово-економічної діяльності даний підхід виступає основною пріоритетною метою кожного комерційного банку.

Процес управління активами та пасивами банківських установ сконцентрований на створення оптимальної стратегії перерозподілу фінансових потоків й ресурсів, що дозволяє отримувати плановий рівень прибутковості та здійснювати контроль й моніторинг ринкових ризиків, які виникають в процесі управління.

Сукупність макроекономічних та внутрішньобанківських чинників, що знаходяться в постійній змінні й мають суттєвий вплив на результати процесу управління фінансовими ресурсами банку, потребують раціональних управлінських дій стосовно їх структуризації, виявлення та оцінки, відсутність скоординованих управлінських дій в сфері управління активами та пасивами банку може призвести до непередбачених змін в діяльності банку.

Встановлено, що досягнення основної мети банку в сфері управління активами та пасивами можливе лише при реалізації конкретних завдань на які спрямований процес управління й наведені на рис. 1.1.

Активна банківська операція (актив) – операція, що обліковується банком за активними балансовими або позабалансовими рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України

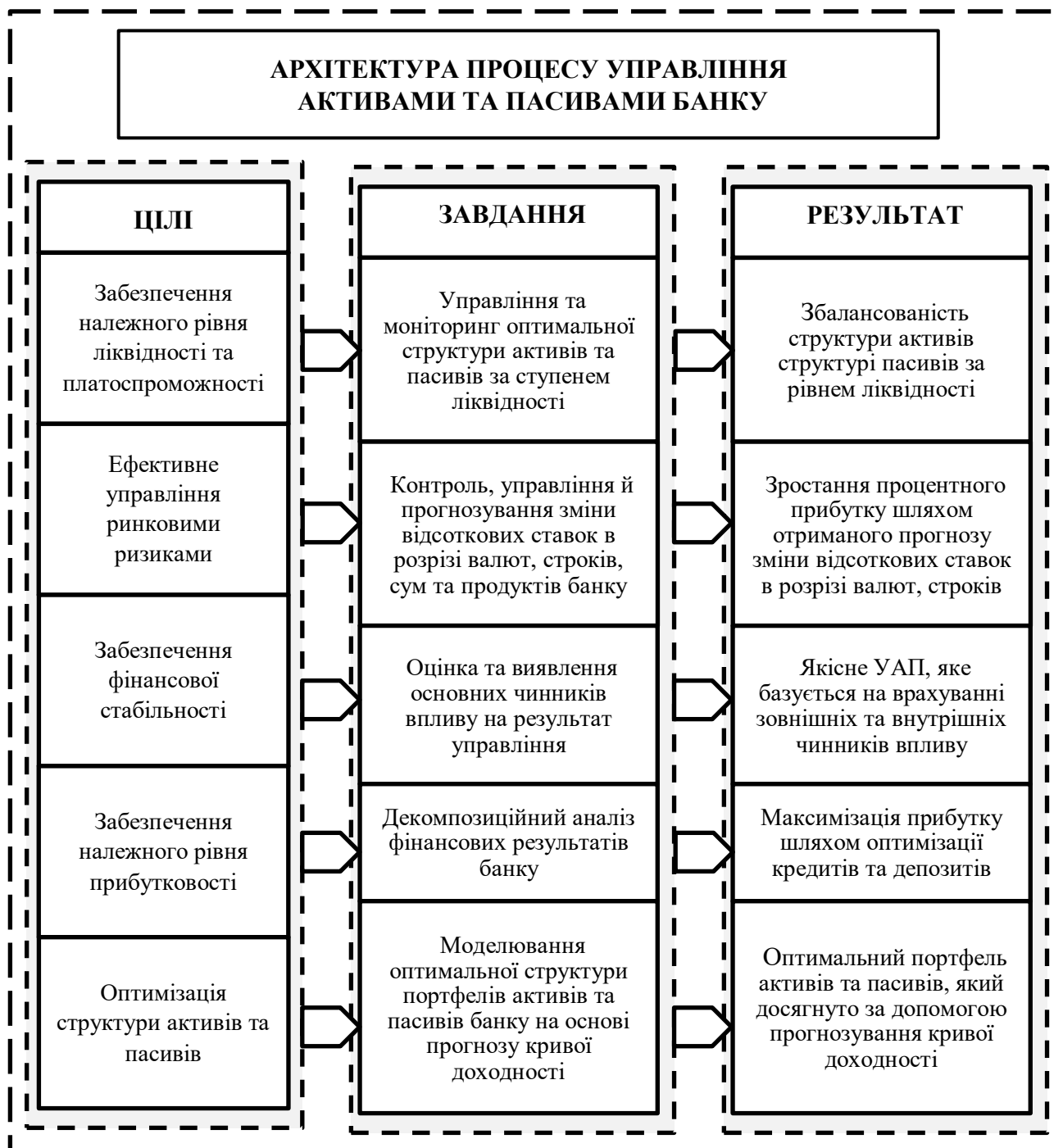

Рис 1.1 – Структурно-логічний зв'язок процесу управління активами і пасивами банку

З представлено вище, доречно розглянути специфіку і структуру банківських операцій, зокрема активних та пасивних.

До таких операцій належать усі види кредитних операцій, операції з розміщення коштів на кореспондентських рахунках в інших банках, операції з придбання цінних паперів, дебіторська заборгованість, у тому числі дебіторська заборгованість за господарською діяльністю, інші активні банківські операції, включаючи нараховані за всіма цими операціями доходи.

Активи банківської установи формуються за рахунок залучених, позичених та власних ресурсів. Оптимальне і обґрунтоване розміщення ресурсів банківської установи у процесі здійснення своїх активних операцій є важливим принципом забезпечення платоспроможності банку, його фінансової стабільності і ліквідності. Можна дати наступне визначення активним операціям: активні операції банківської установи – це діяльність банку, пов'язана з ефективним розміщенням наявних у банку ресурсів у кредити, депозити, інвестиції, основні засоби, а також у товарно-матеріальні цінності та їх оптимізація.

Відповідно до законодавства, банківські установи мають право здійснювати тільки ті активні операції (рис.1.2), на які їм був наданий письмовий дозвіл НБУ. Грошові кошти в банках, а також кошти в НБУ визначають наявність у банківській установі ліквідних активів для здійснення розрахункових операцій. Ці активи є першочерговим джерелом банку на випадок, якщо буде відбуватись вилучення депозитів і для покриття поточних зобов'язань. Банки повинні тримати мінімально допустиму суму готівкових коштів, так як їх запас не приносить доходу банку або забезпечує невеликий дохід. Готівка задовольняє потреби банку у коштах, які потрібні для покриття термінових, а також непередбачуваних зобов'язань. Банківським установам слід пам'ятати, що надмірний рівень готівкових коштів фактично призводить до невикористання банком можливості розширення своїх операцій. Однак у період фінансової нестабільності значні обсяги зазначених активів можуть вважатися позитивною ознакою стабільності банку [16].

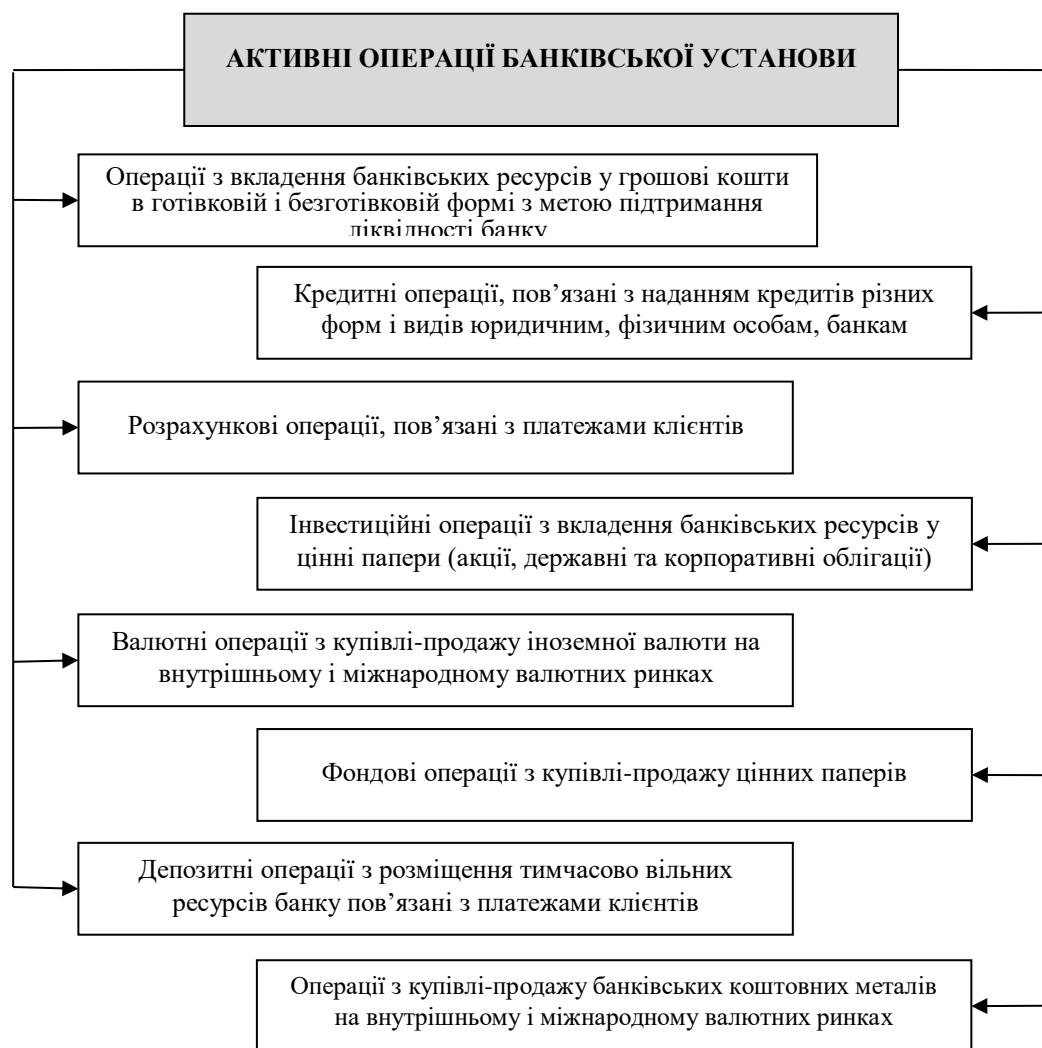

Рис. 1.2. – Активні операції, які може здійснювати банківська установа

Кредитний портфель показує залишки всіх наданих кредитів фізичним та юридичним особам. Основні засоби характеризують операційні і не операційні основні засоби та капітальні вкладення в них. Інші активи відображають дебіторську заборгованість, господарські матеріали тощо, тобто ті активи, які здебільшого не приносять банкові доходу і не можуть бути віднесені до будь-якої іншої категорії активів [17].

Позикові активні операції зумовлюють перетворення непрацюючих грошових фондів у працюючі, здійснюють стимулювання процесів виробництва, обігу і споживання. Одержувачами грошових фондів у процесі здійснення позикових активних операцій є юридичні і фізичні особи, а також банки з метою підтримки ліквідності.

Інвестиційні операції є операціями, пов'язаними із довгостроковим вкладенням коштів безпосередньо у виробництво, здійснюються за рахунок власного капіталу. Сюди можна віднести вкладення банками коштів у обладнання, оплату оренди. Позичкові та інвестиційні операції банків є найбільш важливими серед активних операцій, так як вони являють собою банківську діяльність за допомогою якої кредитні установи запускають в оборот свої ресурси з метою отримання прибутку. Крім того, інвестиційні та позичкові операції є найбільш прибутковими в банківській діяльності, а отже, вони повинні займати найбільшу питому вагу в складі активів банку [18].

Таким чином, активні операції банків дозволяють їм ефективно використовувати можливості щодо отримання прибутку та підтримання загального фінансового стану на належному рівні.

Пасивні операції банку можуть здійснюватися у формі: залучення коштів на депозитні рахунки – поточні, строкові, ощадні та інші; недепозитного залучення коштів: одержання позичок на міжбанківському ринку, позичок НБУ, випуск банківських облігацій, векселів та інших зобов'язань. Основний вид пасивних операцій – залучення коштів на банківські рахунки всіх видів: поточні, строкові, ощадні, валютні та інші. Всі кошти, залучені на банківські рахунки, прийнято називати депозитами, а ці операції – депозитними. Депозити слугують важливим джерелом коштів, завдяки яким банки формують переважну частину своїх дохідних активів. Недепозитні кошти найчастіше залучаються для підтримання ліквідності банків. Управління депозитними операціями – це сукупність стратегічних і тактичних заходів, які проводить комерційний банк з метою залучення тимчасово вільних грошових коштів клієнтів, та утворення на цій основі кредитних ресурсів (рис. 1.3).

Оскільки пасивні операції є первинними відповідно до активних, вони визначають обсяги і масштаби дохідних операцій, тому нарощування ресурсного потенціалу і забезпечення його стабільності шляхом ефективного управління пасивами набуває особливої гостроти й актуальності.

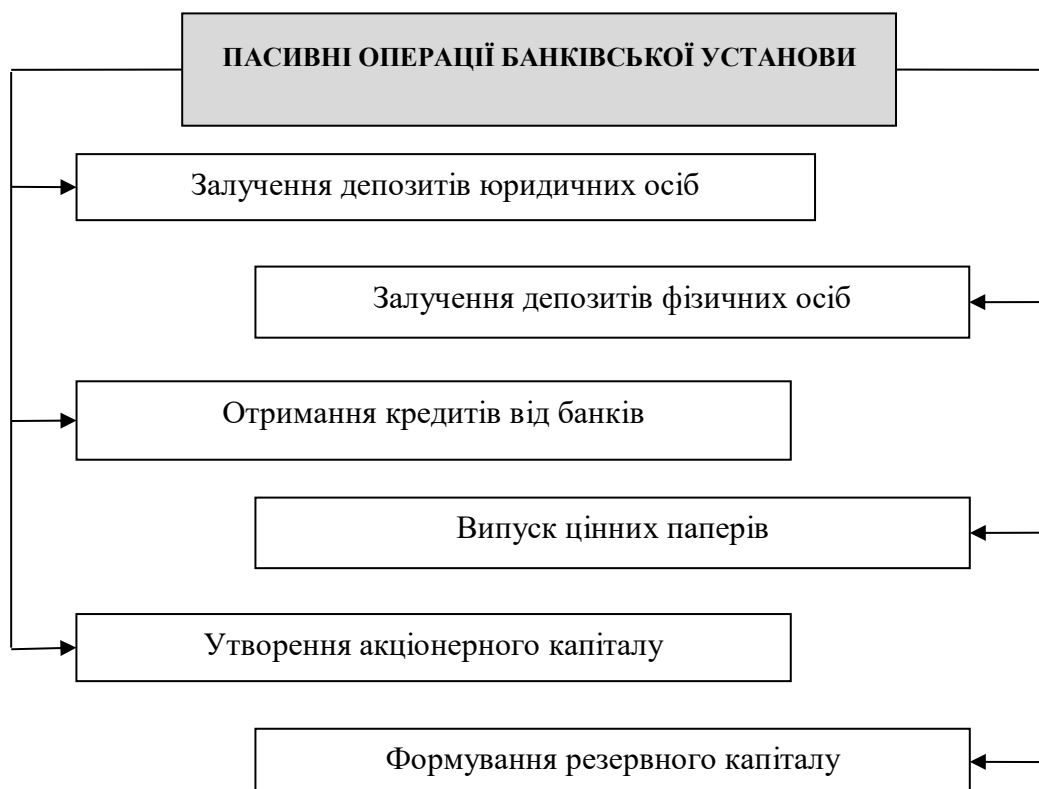

Рис. 1.3. – Пасивні операції, які може здійснювати банківська установа

Складнощі реалізації інтегрованого підходу до управління активно-пасивними операціями пов'язані зі створенням відповідної бази даних банку та розвинутих засобів доступу до неї. Вирішити це завдання можна при використанні єдиної методики, на основі якої буде побудована інформаційно-аналітична система банку.

1.2 Основи стратегічного управління активами та пасивами комерційного банку

Сьогодні в умовах фінансової нестабільності, щоб забезпечити стійке функціонування на конкурентному ринку фінансових послуг, банківським установам необхідно використовувати всі можливі стратегії, методи та інструменти управління активами та пасивами. За допомогою раціонально обраної стратегії управління активами та пасивами банківських установ

досягається максимізація фінансового результату за умови прийняттого рівня ризику та можливість раціонального підходу до проблем управління ліквідністю.

Характеризуючи стратегію управління активами та пасивами банківської установи як поняття, зауважимо, що вона може представляти сукупність положень, що визначають основи управління діяльністю банку у сфері формування капіталу, залучення коштів, проведення активних операцій, надання торгово-посередницьких та інших послуг з метою забезпечення сталого розвитку банку (рис. 1.4) [19].

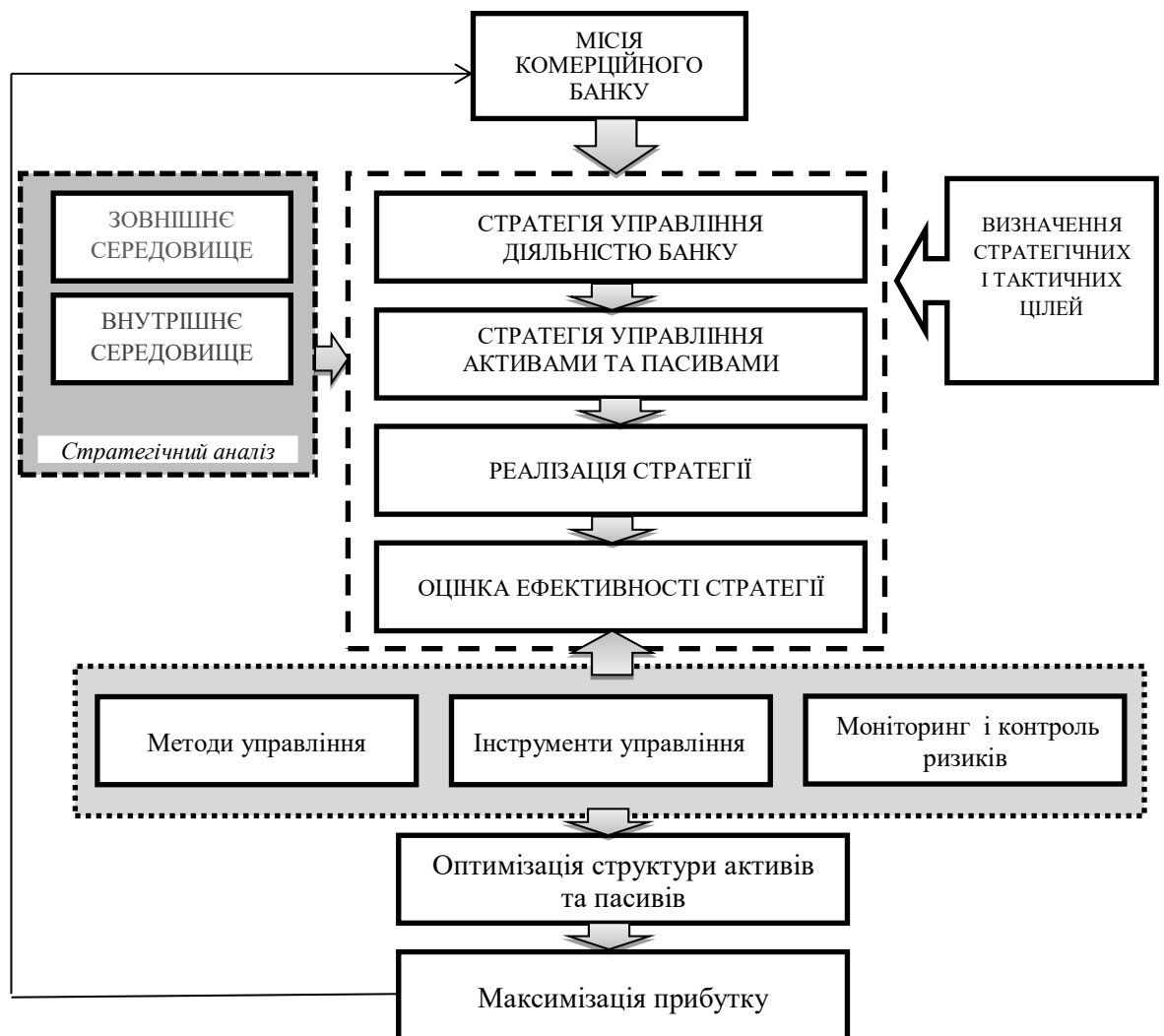

Рис.1.4 – Концептуальні засади визначення стратегії управління активами та пасивами банку

Також під стратегією управління активами та пасивами можна розуміти набір принципів, програм та інструментів, використання яких у сукупності

сприятиме досягненню й підтриманню оптимальної структури активів та пасивів банку з точки зору забезпечення необхідного для зростання власного капіталу рівня чистої процентної маржі та прийнятних ризиків в умовах впливу чинників зовнішнього середовища [20]. Тому сам процес розробки та формування стратегії є балансуванням між внутрішніми можливостями банку та умовами зовнішнього середовища. Аналіз практики банківської діяльності засвідчив, що в докризовому періоді використовувались три основні стратегії управління фінансовими ресурсами:

- 1) стратегія управління активами банку;
- 2) стратегія управління пасивами банку;
- 3) збалансоване управління активами та пасивами банку.

Під стратегією управління активами розуміють вектор розміщення власних і залучених коштів. Розміщення коштів повинно здійснюватися в активи, які принесуть найвищий дохід за допустимого рівня ризику. Тому стратегія управління активами потребує виконання певних вимог до організації її проведення, зокрема накопичення банком високоліквідних активів, представлених якісним кредитно-інвестиційним портфелем. Окрім цього, ефективне управління активними операціями комерційного банку вимагає встановлення оптимального співвідношення залежності доходності активів банку від частки залучених і запозичених коштів у структурі балансу.

Стратегія управління пасивами банків спрямована на вирішення проблем ліквідності та формування відповідного портфеля ресурсів шляхом залучення додаткових коштів на фінансовому ринку. Увага зосереджується на встановленні контролю над джерелами коштів банку. З цією метою банки можуть реструктуризувати пасиви в напрямку мінімізації витрат за залученими коштами, що дає змогу збільшити прибуток і капітал. Вибір оптимальних співвідношень між розмірами різних видів депозитних джерел і капіталом, які б забезпечували бажаний рівень стабільності фондів, дозволяє банкам надавати довгострокові кредити, які є високодохідними, але більш ризиковими і потребують довгострокових інвестицій. Для забезпечення бажаного обсягу,

структури та рівня витрат за пасивами банки застосовують як цінові, так і нецінові методи управління залученими коштами [21].

Стратегія збалансованого управління полягає в тому, що банки розглядають свої портфелі активів і пасивів як єдине ціле. Спільне управління активами та пасивами дає банку інструментарій для формування оптимальної структури балансу та створення захисту від ризиків, викликаних збуреннями на фінансових ринках. Формування збалансованої стратегії визначається завданнями, які ставить пере собою менеджмент банку, основними з яких є:

- контроль за вартістю активів та зобов'язань у системі стратегічних цілей банку;
- координація в управлінні активами та пасивами з метою досягнення максимально позитивної різниці між доходами та витратами;
- управління ризиками, особливо процентним, валютним і ризиком ліквідності.

У практиці діяльності українських банків збалансована стратегія перетворилася на стратегію комплексного управління активами та пасивами.

Запровадження даної стратегії було викликано посиленням глобалізаційних процесів у фінансовому секторі, а активізацією кредитної та інвестиційної діяльності. З розвитком кризових явищ у фінансовому секторі банки перейшли до використання індивідуального підходу в управлінні активами та пасивами, що породило стратегію комбінованого управління активами і пасивами [22]. Сучасний стан справ у банківському секторі, необхідність підвищення капіталізації та ліквідності банківських установ створили підґрунтя для впровадження стратегічного управління активами і пасивами на основі використання економіко-математичних методів.

Тобто банківські установи при управлінні фінансовими ресурсами застосовують різноманітні стратегії управління активами та пасивами, комбінуючи та поєднуючи їх залежно від визначеної політики на ринку банківських послуг оловна ідея комплексної стратегії полягає в розумінні того, що і доходи, і витрати стосуються обох сторін банківського балансу. При цьому

ціна кожної операції чи послуги має перевищувати витрати банку з її надання. Тобто політика банку повинна бути спрямована на максимізацію доходу та мінімізацію вартості банківських послуг як по активних, так і по пасивних операціях. Формування оптимальної структури активів і пасивів забезпечить максимальну позитивну різницю між дохідністю активів та витратами на залучення джерел фінансування. Прийняття управлінських рішень здебільшого здійснювалось переважно через стратегію управління активними операціями. Метою даного підходу являлось те, що сприймалися такі джерела формування ресурсів, як зобов'язання і капітал, як такі, що визначаються можливостями та потребами клієнтів і акціонерів банку.

Пошук нових шляхів й підходів до управління активними та пасивними операціями призвів до виникнення нового підходу до управління – інтегрованого, який представляв собою єдність і нерозривність процесу управління активами та пасивами банків. Стратегія управління «гепом», дисбалансом представляє собою – управління розривом або дисбалансами активів і пасивів банку зі змінною та фіксованою ставкою в певний часовий проміжок. Представлений підхід до управління активами та пасивами банку являється рекомендаційним й дозволяє здійснювати певні зміни в структурі банківських операцій за ступенем їх чутливості до зміни відсоткових ставок. Стратегія імунізації балансу банку представляє собою підбір та включення до портфеля активів та пасивів таких фінансових інструментів, які мінімізують його чутливість до зміни відсоткових ставок на ринку.

Досліджуючи еволюційний розвиток стратегій й підходів до управління активами та пасивами, слід відзначити, що розуміння взаємопов'язаності активів та пасивів не завжди було характерне для банківського сектору. Розрізняють основні стратегії: управління активами; управління пасивами; інтегроване управління активами та пасивами, стратегія імунізації балансу, управління гепом та дюрацією, трансформаційна які наведені в табл.1.2.

Таблиця 1.2 – Порівняльна характеристика стратегій управління активами та пасивами банківських установ

СТРАТЕГІЯ		СУТНІСТЬ	ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
1.	<i>Управління банком через активи</i>	Менеджмент банку пов'язується не із залученням коштів, а із розміщенням активів	Прийняття управлінських рішень стосується лише щодо одного аспекту банківської діяльності – розміщення активів	Дана стратегія не дозволяє максимізувати прибуток
2.	<i>Управління банком через пасиви</i>	Скорочення витрат за залученими коштами -зростання прибутку і капіталу	Потенційна можливість зростання прибутків шляхом моніторингу й контролю операційних витрат й визначення обсягів ліквідних коштів	Залучення коштів відбувається без урахування раціональних напрямків їх розміщення
3.	<i>Інтегроване управління активами та пасивами</i>	Узгодженість й координація управління всією структурою балансу банку як нерозривним цілим	Дотримання балансу прибутковості та ризикованості	Неефективний менеджмент породжує високу ймовірність зменшення прибутків банку та зростання ринкових ризиків
4.	<i>Трансформаційна стратегія управління</i>	Трансформація обсягів, строків, видів активних та пасивних операцій банку для забезпечення досягнення основних цілей	Дозволяє забезпечити оптимальну структуру активів та пасивів банку за допомогою аналізу й моніторингу зміни економічної кон'юнктури фінансового ринку.	Ефективність даної стратегії забезпечується лише в стабільних умовах
5.	<i>Управління гепом</i>	Управління розривом або дисбалансом активів і пасивів банку зі зміною і фіксованою ставкою	Можливість оцінити ризик зміни процентних ставок за строками та термінами до погашення	Складність у визначенні ступеня чутливості до відсоткової ставки для деяких фінансових інструментів
5.1	<i>Спекулятивна стратегія управління</i>	Забезпечує зростання реальної вартості власного капіталу	Диверсифікований портфель активів та пасивів забезпечує високу ліквідність активів	Високий рівень ризиків, що виникають в процесі управління й трансформуються за рахунок прибутку
5.2	<i>Управління імунізацією балансу</i>	Дозволяє мінімізувати чутливість активів та пасивів до зміни відсоткових ставок	Підбір та включення до портфелю активів та пасивів таких фінансових інструментів, які захищають банківський капітал від впливу відсоткового ризику	Складність у фіксуванні відсоткових ставок на ринку
6.	<i>Управління дюрацією</i>	Формування структури портфеля фінансових інструментів з метою зменшення чутливості до коливань процентних ставок	Дозволяє провести оцінку та виявити вплив процентного ризику на формування структури портфеля активів та пасивів банку	Виявлення впливу процентного ризику на ефективність формування структури портфеля активів та пасивів банку в абсолютних величинах

Складність в управлінні сучасним банком ставить нові вимоги до управління, а існуючі стратегії до управління активами та пасивами (УАП) банків не відповідають сучасним динамічним умовам розвитку фінансового ринку й не забезпечують ефективність прийняття управлінських рішень й досягнення стратегічних цілей банку, які направлені на максимізацію прибутку при мінімальному рівні ринкових ризиків.

Ситуація в банківській системі України залишається досить складною: спостерігається низька кредитна активність банків, значна частина збиткових банків, і, що головне, низька якість банківських активів. У зв'язку з цим, актуальним стає дослідження основних методичних підходів щодо формування стратегії та оцінки активів та пасивів банку.

1.3 Методи та інструментарій оцінки управління активами та пасивами банку

Початковим етапом оцінки стану банку при комплексному управлінні активами і пасивами є проведення структурного аналізу, коли зосереджуються на відносній важливості окремих видів активів і пасивів та відповідних їм доходах і витратах. Структурний аналіз проводиться для виявлення достатності рівня диверсифікації банківських операцій, визначення ступеня залежності від розвитку зовнішньої ситуації на різних сегментах ринку банківських послуг, від загальноекономічних і регіональних тенденцій тощо і дозволяє зробити попередні висновки щодо рівня ризику за операціями.

Необхідність оцінки стратегій управління активами та пасивами системних банків як передумови фінансової стабільності банківської системи зумовила вектор дослідження та його завдання. Розглядаючи механізм комплексного управління активами та пасивами банку, зауважимо, що його складовими є: інструменти, об'єкт управління, система цілей, яка спрямована на конкретний результат управління. Аналіз наукових досліджень і практичної діяльності банківських установ засвідчує, що методи управління активами та

пасивами банківських установ були направлені на управління окремими видами банківських ризиків. Проте виклики сьогодення привели до того, що в міжнародній банківській практиці намітилася позитивна тенденція вдосконалення методів та інструментів управління активами та пасивами.

Кількісний та якісний склад методів управління активами та пасивами багато в чому визначається інструментарієм, який при цьому застосовується. Методи управління активами та пасивами можна розподілити на дві групи: базові методи управління певним ризиком, методи моделювання структури балансу.

Базові методи управління певним ризиком – це такі методи управління активами та пасивами, які використовуються для управління конкретним ризиком, що виникає в процесі діяльності банку та пов'язаний зі структурою активів і пасивів банку та її зміною. Можна виділити ризики управління, якими здійснюється: процентний ризик; валютний ризик; ризик ліквідності. Базові методи включають: управління гепом, управління дюрацією (імунізація балансу), структурне балансування, трансфертне ціноутворення, управління валютною позицією, хеджування, метод розривів ліквідності [23].

Методи моделювання структури балансу – це методи, які передбачають побудову моделі оптимального банківського балансу, тобто співвідношення активів і пасивів відповідає стратегічним цілям розвитку та враховує ризики. Дана група методів включає:

- метод структурно-вартісного аналізу, експертний метод, метод оптимального управління ресурсами банку,
- імітаційне моделювання.

Як бачимо, ця група методів передбачає графічні, статистичні, математичні методи, що спрямовані на моделювання структури балансу для зниження встановлених параметрів ризиків.

Оцінка стратегій управління активами та пасивами банків здійснюється у площині «ризик-дохід», залежно від значень показників прибутковості (віддача

активів та чиста процентна маржа) та ризику (кредитний та ринковий ризику) визначаються такі напрями:

1) найбільш ефективна та ефективна стратегії характеризуються високими показниками прибутковості та низьким ризиком (у найбільш ефективних банків ризик мінімальний, у ефективних – кредитний ризик низький, а ринковий знаходиться на середньому рівні);

2) стратегія максимізації чистої процентної маржі кількісно визначається середнім значенням віддачі активів та високим значенням чистої процентної маржі за середнього чи низького рівня ризиків;

3) трансформаційна та спекулятивна стратегії схожі – високі/середні значення показників прибутковості за високих рівнів ризиків, відмінністю спекулятивної є підвищений рівень ризиків порівняно із трансформаційною;

4) збалансована спрямована на отримання середнього рівня прибутковості за обмеженого (нижче середнього) рівня ризикованості;

5) стримана та обережна стратегії спрямовані на отримання мінімального рівня рентабельності за низького рівня ризиків, причому обережна стратегія означає менший, порівняно зі стриманою, рівень рентабельності;

6) неефективне використання стратегій управління активами та пасивами призводить до зростання ризиків та від'ємного рівня прибутковості;

7) реалізований ризик – це наслідок неефективного використання стратегій управління активами та пасивами у разі неякісного антикризового менеджменту.

Складність і багатогранність процесу управління банком потребує комплексного підходу, що передбачає нерозривну єдність активів і пасивів, доходів і витрат, які є взаємозалежні та взаємообумовлені. Розгляд окремих методів управління є першим етапом, який дозволяє реалізувати стратегію ефективного управління фінансовими потоками банку на основі аналізу інтегрованих показників банківського балансу.

Таким чином, в роботі обґрунтовано систему показників для оцінки стратегій управління активами та пасивами, які представлені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Основні параметри кількісної оцінки за критеріями ефективності управління активами та пасивами банку

№ п/п	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
ПРИБУТКОВІСТЬ			
1	Чиста процентна маржа (ЧПМ,%)	$\frac{\text{процентні доходи} - \text{процентні витрати}}{\text{робочі активи}} * 100\%$	Ступінь ефективності використання активів залежно від вартості залучених ресурсів
	Рентабельність активів (ROA,%)	$\frac{\text{чистий прибуток}}{\text{активи}} * 100\%$	Рівень ефективності використання активів банку
РИЗИКОВАНІСТЬ			
2	Миттєва ліквідність (LR,%)	$\frac{\text{високоліквідні активи}}{\text{поточні зобов'язання}}$	Своєчасність виконання банком своїх грошових зобов'язань за урахуванням високоліквідних активів.
	Коефіцієнт кредитного ризику (CR,%)	$\frac{\text{резерви}}{\text{кредитний портфель} - \text{брутто}}$	Рівень ефективності керування кредитним ризиком
	Коефіцієнт, що характеризує дисбаланси та розриви ліквідності (LCD,%)	$\frac{\text{кредитний портфель}}{\text{клієнтська база}}$	Характеризує співвідношення виданих кредитів та залучених депозитів, слугує для визначення дисбалансів між активами та пасивами банку

Ціль аналізу структури активів та пасивів банку полягає у виявленні достатності рівня диверсифікованості активних операцій банку і оптимальності їхньої структури; попередньому визначенні ступеня залежності банку від розвитку зовнішньої ситуації на різних сегментах ринку банківських послуг і продуктів, а також від загальноекономічних і регіональних тенденцій.

Диверсифікованими будуть активи банку, які рівномірно розміщені в різні напрямки. Недиверсифікованими – активи, у структурі яких яка-небудь одна із груп буде займати більше 50 %. Диверсифікованість, як інструмент зниження банківських ризиків є дуже важливою характеристикою діяльності банку, тому що тільки наявність різних напрямків вкладень ресурсів у структурі може вберегти банк від системних і ринкових ризиків.

Важливим у процесі проведення аналізу рівня диверсифікації активів є розрахунок коефіцієнта концентрації (КК) якій розраховується за формулою:

$$K_k = \frac{A_1}{\sum A_1} \quad (1.1)$$

де A_1 – певна група активів;

$\sum A_1$ – сукупні активи.

Чим більша величина коефіцієнта концентрації певної групи активів, тим більш ризиковою вважається діяльність банку.

За методикою Л. Ф. Сухової оптимальною вважається наступна структура активів банку [21]:

- високоліквідні активи, в числі яких – залишки коштів у касі, всі кошти на кореспондентських рахунках – коефіцієнт концентрації близько 0,3;
- надані кредити – $K_k = 0,4$;
- всі вкладення в цінні папери – не більше $K_k = 0,10 - 0,12$;
- основні кошти й нематеріальні активи – $K_k = 0,17 - 0,18$;
- інші активи – K_k не більше 0,02 – 0,03.

У цілому за величиною коефіцієнта концентрації можна зробити наступні висновки:

1. Якщо в аналізованому банку спостерігається ріст коефіцієнта концентрації групи «Високоліквідні активи», то можна зробити висновок про те, що банк, дотримуючись обережної політики ведення діяльності, зберігає свою миттєву ліквідність, але втрачає прибутковість операцій.

2. У випадку, якщо спостерігається збільшення значення коефіцієнта концентрації групи «Кредити та заборгованість клієнтів», то це свідчить про те, що, по перше, даний банк розширяє свою кредитну діяльність; по-друге, ступінь ризикованості банківських операцій збільшується в результаті зниження диверсифікованості активів.

3. У випадку, якщо зростає значення коефіцієнта концентрації групи «Основні засоби та нематеріальні активи», можна зробити висновок про те, що банк розміщає свої кошти в низьколіквідні, недоходні активи, що, безумовно, позначить ся на рівні прибутковості його операцій. Дані вкладення в банку є непродуктивним активом, тому їхня питома вага в загальному обсязі активу не повинна перевищувати 20 %. Однак слід зазначити, що вкладення подібного

роду банку необхідні для підтримки свого іміджу на ринку. Значні вкладення такого роду пояснюються тим, що банківська послуга нематеріальна, тобто невлонима за своєю природою, і для залучення споживача дуже важливі вкладення в будинки банку, його внутрішнє й зовнішнє оформлення, у продукцію рекламного характеру й т. п.

4. При оцінці частки портфеля цінних паперів у загальному обсязі активів банку, потрібно звернути увагу на його якість. Якщо відбувається збільшення обсягу портфеля цінних паперів і його частки в загальному обсязі активів банку за рахунок високоліквідних державних цінних паперів, то це є свідченням поліпшення диверсифікації активних операцій банку і зниження рівня ризикованості в діяльності банку. Якщо обсяг портфеля цінних паперів збільшується за рахунок високо ризикових корпоративних цінних паперів, то це, навпаки, приводить до зниження якості активів банку і підвищення ризикованості банку.

Якість активів банку визначається їхньою ліквідністю, обсягом ризикових активів, складом і структурою недоходних активів, загальним обсягом і часткою активів, що приносять дохід. На нашу думку, висока якість активів визначається такими умовами:

- повною зворотністю будь-якого активного фінансового інструмента в строки, що обговорені договором;
- одержанням доходів від будь-якого активного фінансового інструмента у вигляді відсотків, дивідендів та інших доходів.

Потрібно зазначити, що якість активів перебуває у прямій залежності від доцільності й оптимальності їхньої структури, рівня диверсифікації операцій, від обсягу активів з різними ознаками проблемності.

Таким чином, метою аналізу активів та пасивів є, насамперед, визначення їх «життєздатності», а також оцінка рівня прибутковості, ризикованості й ліквідності.

Основними завданнями аналізу активів та пасивів банку є:

- визначення напрямків оптимізації якості активів банку з позиції ризикованості, ліквідності й прибутковості;
- визначення ступеня збалансованості активів та пасивів банку по ступені ліквідності;
- аналіз і оцінка активів та пасивів банку з погляду їхньої відповідності вимогам доходності та прибутковості.
- оцінка рівня ризикованості активів та пасивів;
- виявлення й оцінка факторів, що впливають на якість активів банку;
- виявлення впливу проблемних активів на якість усіх активів та ін.

Основні напрямки аналізу активів та пасивів банку можна представити в такий спосіб:

I. Аналіз і оцінка активів банку з погляду їхньої відповідності якісним вимогам ліквідності, що дозволе оцінити можливість банку швидко й без втрат пере творити свої активи в грошову форму.

Аналіз активів з погляду їхньої ліквідності можна представити в такий спосіб:

1. Вивчення складу активів по ступені ліквідності.

У процесі аналізу активів банку з погляду їхньої відповідності якісним вимогам ліквідності спочатку здійснюють угруповання активів по ступені ліквідності, при якій виділяють групи високоліквідних і ліквідних активів, а також активів довгострокової ліквідності.

2. Визначення питомої ваги високоліквідних активів у загальній сумі активів банку і розрахунок коефіцієнту співвідношення суми високоліквідних активів і доходних активів банку, якій показує, скільки гривень високоліквідних активів приходить на гривню доходних активів банку і розраховується за формулою:

$$K_{в.а} = \frac{ВА}{ДА} * 100\%, \quad (1.2)$$

де $K_{в.а}$ – коефіцієнт співвідношення суми високоліквідних активів і доходних активів банку, %;

ВА – сума високоліквідних активів, тис. грн.;

ДА – сума доходних активів банку, тис. грн.

3. Розрахунок і аналіз коефіцієнта ліквідності. Для отримання узагальненої оцінки ліквідності активів банку визначається коефіцієнт ліквідності (K_L) активів за формулою [4]:

$$K_L = \frac{A_L}{A}; \quad (1.3)$$

де K_L – коефіцієнт ліквідності;

A_L – активи, зважені за ступенем ліквідності, тис. грн.;

A – загальний обсяг активів банку, тис. грн.

Проте цей коефіцієнт може бути розрахований за умови розроблення критеріїв ліквідності кожного виду активів банку. За основу зважування активів за станом ліквідності можна взяти методіку розрахунку загального коефіцієнта ліквідності (хоча під час оцінювання ліквідності окремих видів активів не вповні враховано ступінь ліквідності окремих з них).

4. Розрахунок обов'язкових нормативів ліквідності: нормативу миттєвої, нормативу поточної та короткострокової ліквідності.

II. Аналіз і оцінка активів та пасивів банку з погляду їхньої відповідності вимогам доходності та прибутковості. Даний аналіз є найважливішим напрямком аналізу якості управління активами банку, оскільки ефективний стан активів (з позиції реальної «віддачі») забезпечує одержання банком необхідних доходів і прибутку, що, у свою чергу, є основною метою його діяльності. Прибутковість активів та пасивів характеризує вміння банку розпоряджатися своїми ресурсами з погляду розміру доходів, одержуваних від їхнього використання.

Етапи аналізу активів (з погляду їхньої доходності та прибутковості) можна представити в такий спосіб:

1. Угрупування активів банку на доходні і недоходні. Традиційно угрупування активів банку припускає розподіл всіх активів на дві групи: До доходних активів або, так званих «працюючих» активів відносяться: – портфель цінних паперів; – надані міжбанківські кредити і розміщені депозити в інших

банках; – кредити та заборгованість клієнтів; – інвестиції в асоційовані і дочірні компанії; – інвестиційна нерухомість і ін.

2. Визначення питомої ваги доходних і недоходних активів в загальному обсязі активів банку. Міжнародна практика вважає, що цей коефіцієнт має бути не менше 93 %. Збільшення частки не доходних активів банку більше як на 7 % може призвести банк до банкрутства. Ураховуючи специфіку розвитку українських банків середнє значення цього коефіцієнта коливається в межах 70–80 %.

3. Розрахунок коефіцієнтів доходності та прибутковості активів банку.

Коефіцієнт доходності активів банку ($K_{д.а.}$), який розраховується шляхом ділення за формулою:

$$K_{д.а.} = \frac{Д}{А}, \quad (1.4)$$

де $K_{д.а.}$ – коефіцієнт доходності активів;

Д – доходи, отримані банком за період, тис. грн.;

А – середній обсяг активів банку за період, тис. грн.

Даний показник характеризує середній рівень доходності активних операцій банку. Збільшення даного показника не завжди є свідченням підвищення ефективності, тобто прибутковості активних операцій банку. Тільки в тому разі, якщо доходи банку збільшуються більш високими темпами ніж відбувається зростання витрат банку, це приводить до підвищення прибутковості.

Коефіцієнт прибутковості активів банку розраховується за формулою:

$$K_{п.а.} = \frac{П}{А}, \quad (1.5)$$

де $K_{п.а.}$ – коефіцієнт прибутковості активів;

П – прибуток, отриманий банком за період, тис. грн.;

А – середній обсяг активів банку за період, тис. грн.

Цей коефіцієнт показує, скільки прибутку приходиться на одну гривню активів банку. Саме збільшення цього показника завжди є свідченням підвищення ефективності активних операцій банку.

III. Аналіз і оцінка активів та пасивів банку з погляду їхньої ризиковості.

Аналіз активів та пасивів за ступенем ризику здійснюється в двох напрямках:

- для активів та пасивів у цілому;
- окремо для кожного виду активів та пасивів, що належать до складу доходних (аналіз ризикованості вкладень по основних інструментах: кредитна діяльність, вкладення в цінні папери, валютні операції та ін.)

Усі аналітичні угруповання базуються на наступній схемі розрахунку величини активів та пасивів за ступенем ризику:

- поділ і їхнє об'єднання згідно встановлених груп ризику;
- оцінка ризикованості усередині кожної групи з погляду їхньої структури й динаміки;
- присвоєння коефіцієнта ризику по групах і розрахунок по всіх групах величини активів та пасивів банку з урахуванням коефіцієнта ризику (коефіцієнт ризику може встановлюватися експертним шляхом, або самим аналітиком);
- остаточний розрахунок загальної величини активів та пасивів банку, зваженої з урахуванням ризику.

Отже, аналіз та оцінка стратегії управління активами та пасивами банку відноситься до найтривалішої і найважливішої стадії комплексного управління банківської діяльності й обумовлює ліквідність, платоспроможність банку та його прибутковість. На нашу думку, запровадження прогресивних підходів до управління в українських банках треба розпочинати з формування концептуальних засад методичного забезпечення та аналітичного інструментарію, які є спільними для всіх банківських установ. У подальшому кожен банк, спираючись на загальні методологічні засади, матиме можливість реалізувати їх на практиці з урахуванням специфіки своєї діяльності.

Таким чином, комплексна оцінка ефективності стратегії управління активами та пасивами банку дозволить зробити обґрунтовані висновки та сформулювати пропозиції щодо подальшого розвитку банківської установи, її конкурентоспроможності та фінансової стійкості.

2 ОЦІНКА БАНКІВСЬКИХ АКТИВІВ ТА ПАСИВІВ

АТ «ОЩАДБАНК»

2.1 Загальна характеристика АТ «Ощадбанк» та визначення його місця в банківській системі України

АТ «Ощадбанк» - один з найбільших фінансових інститутів України з розгалуженою мережею установ. Він утворений відповідно до розпорядження Президента України №106, постанови КМУ №876 шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, має закріплену законом державну гарантію «повного збереження грошових коштів та інших цінностей громадян, довірених банку». Банк є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України.

АТ «Державний ощадний банк України», який є стратегічно важливим банком із 100 % державним капіталом. АТ «Ощадбанк» є універсальним банком, який слугує розширенню малого, середнього та мікробізнесу, а також займає міцну позицію за напрямом обслуговування корпоративного бізнесу.

У рейтингу міжнародної аудиторської компанії Deloitte АТ «Ощадбанк» входить до ТОП-50 банків Центральної та Східної Європи, став переможцем рейтингу 25 провідних банків України у 2022 р. за версією агенства Financial Club. АТ «Ощадбанк» має стратегічні плани зміцнювати лідерські позиції на ринку. Продовжити модернізацію мережі установ банку, впровадити масштабну просвітницьку програму з переходу клієнтів на online-канали обслуговування. Збільшувати кількість банкоматів та терміналів самообслуговування. Нарощувати обсяги кредитування фізичних осіб, мікро, малого й середнього бізнесу, поступово зменшуючи частку великих компаній у своєму кредитному портфелі.

Банк у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України: «Про банки та банківську діяльність» [15], Інструкцією про порядок

регулювання діяльності банків в Україні [24], іншими законами України, нормативно-правовими актами НБУ та Статутом АТ «Ощадбанк».

Місія АТ «Ощадбанк» – «змінюватись та ініціювати позитивні зміни в країні, бути банком першого вибору, емоційно близьким кожному українцю», сприяти відтворенню тривалого заощадження коштів населення на основі принципів справедливої дохідності та надзвичайної надійності. АТ «Ощадбанк» прагне відновити довіру населення до банківської сфери, як запоруку стабільності національної банківської системи, економічного зростання країни та підвищення добробуту українців.

Стратегічне завдання – «бути прибутковим, комерційно орієнтованим банком з високою стійкістю бізнесу, лідером з інновацій та задоволення клієнтських потреб», бути універсальним банком із міцними позиціями в роздрібному, ММСБ та корпоративному сегментах. Стратегія розвитку Ощадбанку на 2021-2024 рр. була схвалена акціонером – Урядом України (розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.10.2021). Проте її впровадження було відкладене у зв'язку з надзвичайними обставинами, викликаними повномасштабним вторгненням російської федерації.

З метою забезпечення ефективного управління наглядова рада та правління створюють комітети, яким делегують частину своїх повноважень, та контролюють реалізацію делегованих повноважень в рамках механізмів підзвітності (рис. 2.1).

Систему підрозділів та мережу відокремлених установ Ощадбанку побудовано за територіально-функціональною логікою, виходячи з масштабів та структури операційної діяльності, з дотриманням принципу розумної та ефективної централізації частини функцій. Протягом 2023 року банк успішно реалізовував централізацію функцій підтримки та інкасації, які виконувались в філіях, із оптимізацією організаційної структури, максимальним скороченням операційних витрат, вдосконаленням процесів та впровадженням нової організаційної моделі централізованого управління.

Рис. 2.1 – Організаційна структура АТ «Ощадбанк»

Задля визначення місця АТ «Ощадбанк» в банківській системі України, проаналізуємо динаміку змін кількості діючих банків України за 2016-2023 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз кількості діючих банків України за 2016-2023 рр. од.

Рік	Кількість діючих банків, од.	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
2016	96	-	-
2017	82	-14	-14,58
2018	77	-5	-6,10
2019	75	-2	-2,60
2020	74	-1	-1,33
2021	71	-3	-4,05
2022	67	-4	-5,63
2023	63	-4	-5,97

Отже, за період дослідження спостерігається щорічне зниження кількості банківських установ другого рівня: найбільше в 2017 році (скорочення на 14 од. або на 14,58%), найнижче в 2020 р. – скорочення на 1 од., в 2022-2023 рр. кількість банків, які припинили свою діяльність однакова та складає 4 од.

Задля збереження фінансової стабільності банківської системи НБУ визначає системно важливі банки відповідно за індикаторами: розмір банку, ступінь фінансових взаємозв'язків (кошти та зобов'язання) та напрями

діяльності. Саме для системно важливих банків центробанк встановлює додаткові вимоги задля усунення можливості їх банкрутства – буфер системної важливості (норматив достатності основного капіталу та норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, котрі переглядаються на виконання щорічно). На 01.02.2024 р. було визначено 15 системно важливих банків: АТ «А-БАНК», АТ «КРЕДОБАНК», АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «ПУМБ», АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК», АТ «ОТП БАНК», Акціонерний банк «Південний», АТ «Райффайзен Банк», АТ «ТАСКОМБАНК», АТ «СЕНС БАНК», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «Укрексімбанк», АТ «УКРСИББАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК».

Нижче наведено аналіз кількості діючих структурних підрозділів деяких системно важливих банків за 2016-2023 рр.

Таблиця 2.2 – Динаміка змін кількості діючих структурних підрозділів системно важливих банків за 2016-2023 рр.

Рік	АТ КБ "Приват Банк"	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	АТ "Укрексімбанк"	АТ "УКРСИББАНК"	АТ "Ощадбанк"	АТ "ПУМБ"	
2016	2240	510	83	378	3648	159	
2017	2243	503	65	325	3205	165	
2018	2021	503	61	300	2630	180	
2019	1928	496	60	284	2327	208	
2020	1717	396	62	272	1837	224	
2021	1497	392	53	251	1602	248	
2022	1210	350	48	233	1182	226	
2023	1132	332	48	223	1182	221	
Абс. відх.	2017/2016	3	-7	-18	-53	-443	6
	2018/2017	-222	0	-4	-25	-575	15
	2019/2018	-93	-7	-1	-16	-303	28
	2020/2019	-211	-100	2	-12	-490	16
	2021/2020	-220	-4	-9	-21	-235	24
	2022/2021	-287	-42	-5	-18	-420	-22
	2023/2022	-78	-18	0	-10	0	-5
Відн. відх., %	2017/2016	0,13	-1,37	-21,69	-14,02	-12,14	3,77
	2018/2017	-9,90	0,00	-6,15	-7,69	-17,94	9,09
	2019/2018	-4,60	-1,39	-1,64	-5,33	-11,52	15,56
	2020/2019	-10,94	-20,16	3,33	-4,23	-21,06	7,69
	2021/2020	-12,81	-1,01	-14,52	-7,72	-12,79	10,71
	2022/2021	-19,17	-10,71	-9,43	-7,17	-26,22	-8,87
	2023/2022	-6,45	-5,14	0,00	-4,29	0,00	-2,21

Таким чином, протягом 2016-2023 рр. спостерігається щорічне стабільне зниження кількості структурних відділень банків АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ «Укрексімбанк», АТ «УКРСИББАНК» та АТ «Ощадбанк», а кількість відділень АТ «ПУМБ» щорічно зростає до 2022 року.

Кількість відділень АТ КБ «ПриватБанк» знизилася: в 2018 р. на 222 од., в 2021 р. на 220 од., в 2022 р. на 287 од., кількість відділень АТ «Райффайзен Банк Аваль» знизилася: в 2020 р. на 100 од., кількість відділень АТ «Ощадбанк» знизилася: в 2017 р. на 443 од., в 2018 р. на 575 од., в 2020 р. на 490 од., в 2022 р. на 420 од., кількість відділень АТ «ПУМБ» зросло: в 2019 р. на 28 од., в 2021 р. на 24 од., в 2022 р. знизилася відповідно на 5 од.

Наразі проаналізуємо динаміку змін отриманих доходів, витрат та чистого прибутку (збитку) банків за 2016-2023 рр.

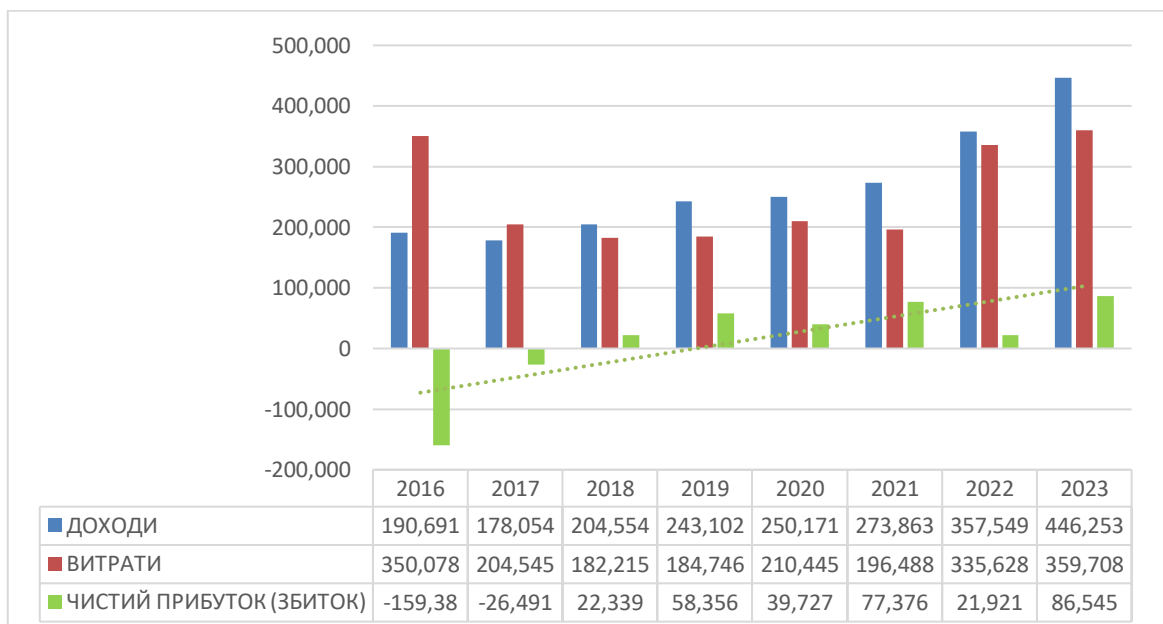

Рисунок 2.2 – Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку (збитку) банків за 2016-2023 рр., млн грн.

Відповідно до даних рис.2.2: доходи банків в 2017 р. знизилися на 12637 млн. грн., а з 2018 р. спостерігається щорічний приріст даного показника, найбільший за період дослідження у 2023 р. на 88704 млн. грн. або на +24,81%. Витрати банків знижувалися до 2019 р.: в 2017 р. на 41,57%, в 2018 р. на 10,92%.

В 2022 р. спостерігалось приріст витрат банків на 139140 млн. грн. або на 70,81%.

В цілому по банківській системі 2016 р. та 2017 р. були збитковими для банків 2 рівня: збиток 2016 р. склав 159388 млн. грн., а 2017 р. на 83% менше від минулорічного періоду, тобто 26491 млн. грн. За 2018-2023 рр. – банки отримали прибуток, який щорічно зростав різними темпами, а початок воєнних дій 2022 р. викликав шоківий стан банківської системи, відтак, прибуток знизився на 71,67%, проте внаслідок стабілізаційних заходів регулятора НБУ та підтримки міжнародних фондів та банків на кінець 2023 р. прибуток банків збільшився майже в 4 рази.

Проаналізуємо зміни в показниках активів, капіталу та зобов'язань банків за останні п'ять років.

Таблиця 2.3 – Аналіз активів, капіталу та зобов'язань банків за 2019-2023 рр., млн. грн.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	абсол. відхил.			
						2020/ 2019	2021/ 2020	2022/ 2021	2023/ 2022
Активи	1493298	1822841	2053232	2351678	2942806	329543	230391	298446	591128
Капітал	199921	209460	255514	215840	296797	9539	46054	-39674	80957
Зобов'язання банків	1293377	1613381	1797718	2135838	2646009	320004	184337	338120	510171
Рентабельність активів, %	4,26	2,44	4,09	1,04	3,38	-1,82	1,65	-3,05	2,34
Рентабельність капіталу, %	33,45	19,22	35,08	9,68	31,61	-14,23	15,86	-25,40	21,93

Отже, за останні п'ять років відбулися наступні зміни в балансі банків другого рівня:

- активи банків щороку зростають: так, на кінець 2023 р. показник збільшився на 591128 млн. грн. або на 25,14%; в цілому на початок 01.01.2024 р. загальні активи банків відносно 2019 р. зросли в 1,97 разів;

- капітал банку щороку зростав, окрім 2022 р. – в перший рік повномасштабного вторгнення агресора на територію України капітал банків знизився на 39674 млн. грн. або на 15,53%, проте вже на кінець 2023 р. показник мав позитивну тенденцію до зростання на суму 80957 млн. грн.;

- зобов'язання банків щороку зростають: на кінець 2023 р. показник зріс майже в 1,24 разів відносно 2022 р., а відносно 2019 р. майже в 2,06 разів.

- показник ROA (рентабельність активів банку) нестабільно змінювався: в 2020 р. знизився на 1,82%, в 2022 р. знизився на 3,05%, що є негативним моментом та свідчить про зниження ефективності використання всіх активів банків за такий період. На початок 2024 р. спостерігається зростання ROA на 2,34 %, відтак, рентабельність активів банку становила 3,38%, тобто на одну гривню активів банку припадає 3,38 грн. чистого прибутку;

- рентабельність капіталу банку (ROE) в 2020 р. відносно 2019 р. знизилась на 14,23%, в 2021 р. відносно 2020 р. зросла на 15,86%, в 2022 р. відносно 2021 р. знизилась на 25,40% та в 2023 р. відносно 2022 р. зросла на 21,93%. Зростання показника ROE на кінець 2023 р. є позитивним та свідчить, що 31,61 грн. чистого прибутку було згенеровано на кожен гривню залучених власних коштів банку (для порівняння в 2022 р. згенеровано було тільки 9,68 грн чистого прибутку).

На рис. 2.3 наведена динаміка кредитних операцій відповідно до сегментів за 2019-2023 рр.

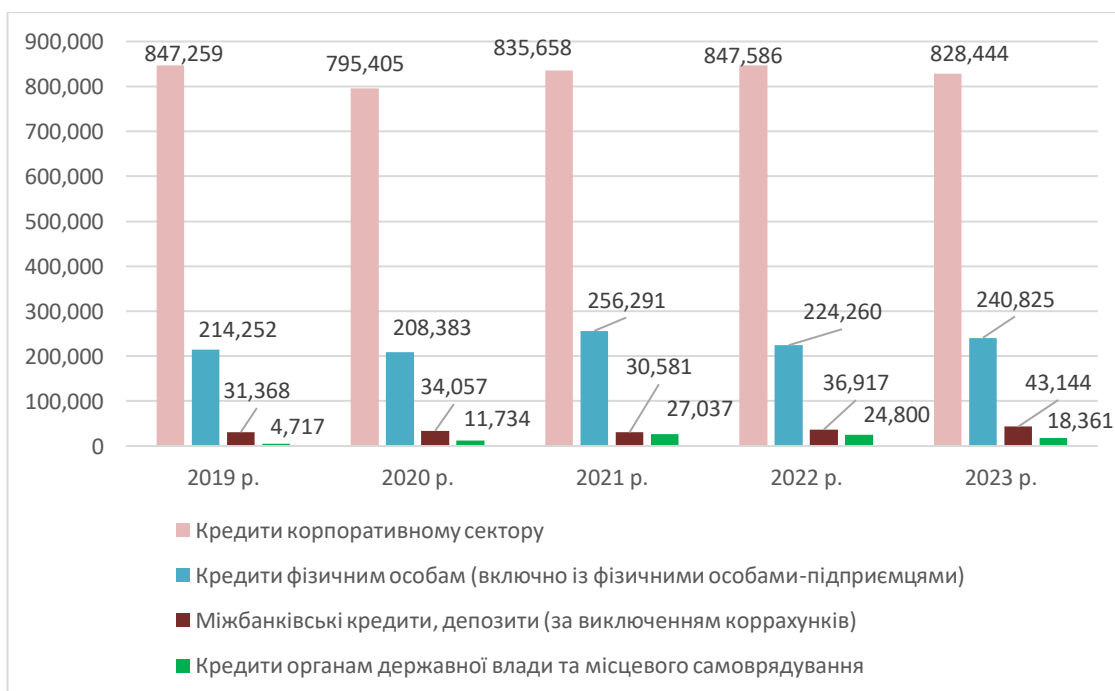

Рисунок 2.3 – Динаміка кредитних операцій банків за 2019-2023 рр., млн грн.

Таким чином, в цілому за банківської системою загальна сума кредитних операцій в 2020 р. знизилася на 4,37%, в 2021 р. зросла на 9,53%, в 2022 р. та 2023 р. знизилася відповідно на 1,39% та на 0,25%. Надані кредити

корпоративному сектору знизилися в 2020 р. на 51854 млн. грн., в 2021 р. зросли на 40254 млн. грн., в 2022 р. зросли на 11928 млн. грн., а на кінець 2023 р. знизилися на 19142 млн. грн. Кредити фізичним особам в 2022 р. знизилися на 12,4%, а на кінець 2023 р. зросли на 7,4%. Міжбанківські кредити, депозити за період дослідження щороку зростали, окрім 2021 р.

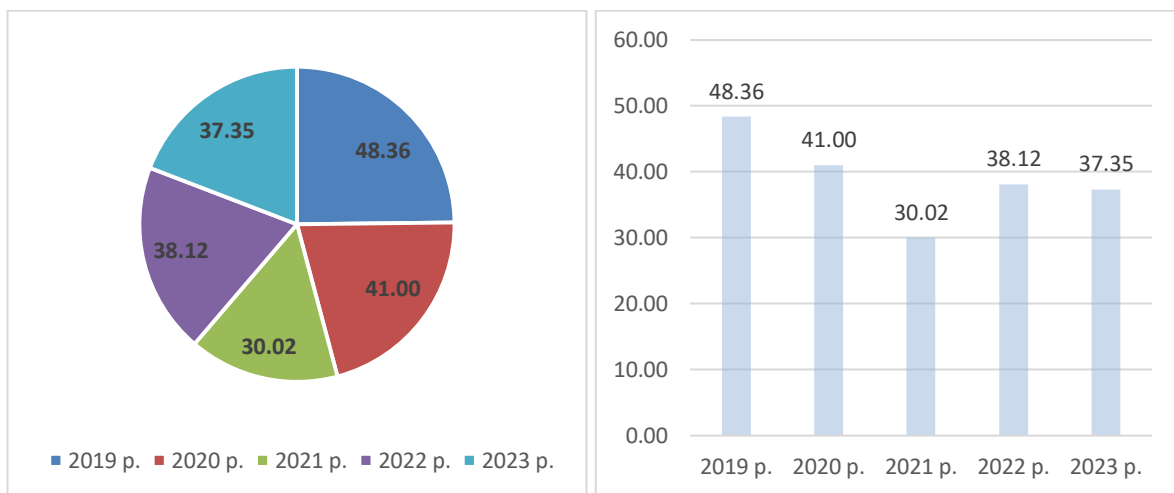

Рисунок 2.4 – Частка непрацюючих кредитів банків за 2019-2023 рр., %.

За 2019-2023 рр. частка непрацюючих кредитів банків (NPL) позитивно зменшувалася в 2020 р. та 2021 р. та несуттєво на кінець 2023 р., що є позитивним явищем. Зростання NPL в 2022 р. на 8,1% знизило якість кредитного портфелю банків та вплинуло на збільшення відрахувань до резервних фондів.

Фінансова стабільність банківської системи забезпечується дотриманням вимог пруденційних нормативів банками другого рівня – нормативи капіталу, ліквідності, кредитного ризику, інвестування, базою розрахунків переважно приймається регулятивний капітал банку та статутний капітал. Нижче проаналізовано основні економічні нормативи по системі банків України за 2019-2023 рр. (с та рис.2.5).

Регулятивний капітал (Н1) визначає якість та стабільність банку та представляє собою сукупність капіталу 1-го та 2-го рівня. Протягом 2019-2023 рр. регулятивний капітал банку мав нестабільні зміни: щорічне зростання до 2022 р., потім зниження на 2900,2 млн. грн. або на 1,4%, а з 2023 р. позитивна тенденція щодо приросту Н1 відновилася.

Таблиця 2.4 – Значення економічних нормативів по банківській системі України за 2019-2023 рр.

Норматив		Рік				
		2019	2020	2021	2022	2023
H1	Регулятивний капітал(млн. грн.)	147073,20	181 880,5	213 309,3	210 409	269 881,7
H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не менше 10 %)	18,72	21,63	21,44	19,16	25,41
H3	Норматив достатності основного капіталу (не менше 7%)	13,28	15,51	14,45	13,08	14,67
H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 %)	<i>з 02.09.2019 економічні нормативи H4 та H5 не розраховуються</i>				
H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 %)					
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 %)	94,40	88,55	89,36	<i>не розраховується з 01.03.2022 р.</i>	
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25 %)	17,32	19,85	19,40	18,95	14,55
H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	120,54	84,60	70,75	88,08	58,14
H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами(не більше 25 %)	7,23	3,80	4,25	3,65	2,12
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,0002	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000
H12	Норматив загальної суми інвестування (не більше 60 %)	0,14	0,12	0,10	0,02	0,01

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу H2 протягом 2019-2023 рр. відповідає встановленим вимогам (повинен бути не менше 10 %), тобто банки другого рівня своєчасно та в повному обсязі розраховувалися за своїми зобов'язаннями грошового характеру перед клієнтами. В 2023 р. норматив H2 збільшився на 6,25% відносно 2022 р., що свідчить про зростання частки ризику, яку власники банків взяли на себе. В динаміці норматив H2 мав тенденцію до зростання у 2020 р. відносно 2019 р. та у 2023 р. відносно 2022 р.

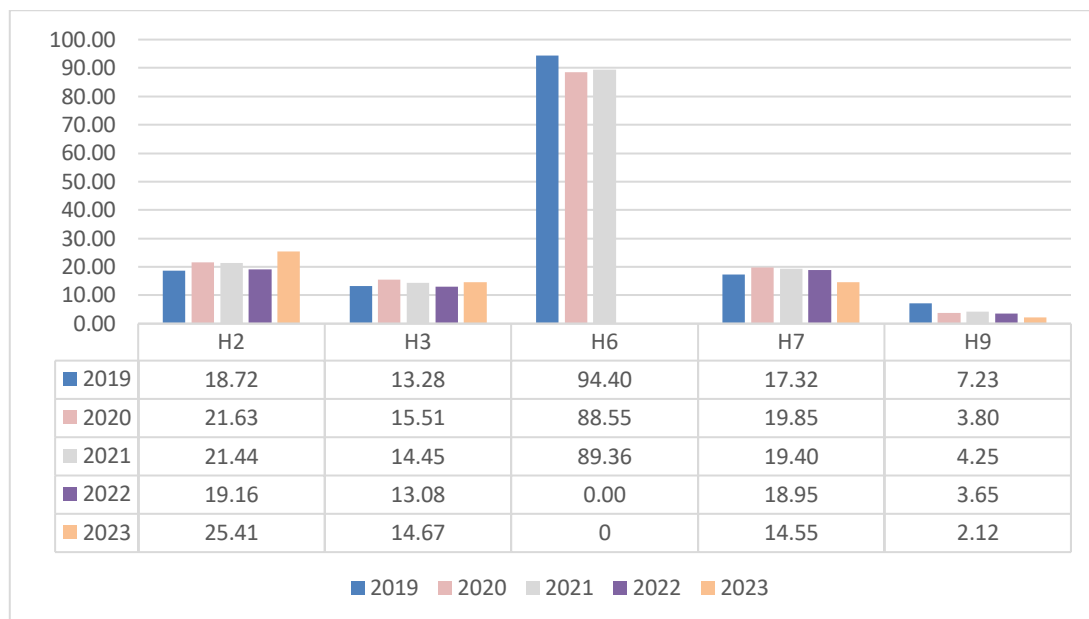

Рисунок 2.5 – Динаміка змін пруденційних нормативів по банківській системі за 2019-2023 рр., %.

Норматив достатності основного капіталу Н3 протягом 2019-2023 рр. відповідає вимогам та залишається істотно вищим, ніж 7%, що свідчить про підвищення фінансової стійкості банків: в 2020 р. відносно 2019 р. спостерігалось збільшення показника на 2,23%, в 2021 р. та 2022 р. зниження відповідно на 1,06% та 1,37%, в 2023 р. збільшення на 1,59%.

Задля контролю за здатністю банків своєчасно та в повному обсязі виконувати короткострокові (до 12 місяців) зобов'язання клієнтів за рахунок ліквідних активів до 01.03.2022 р. розраховувався норматив короткострокової ліквідності банків Н6 (не менше 60%), тобто за 2019-2021 рр. банки здатні були своєчасно виконувати короткострокові зобов'язання перед клієнтами за рахунок ліквідних активів (готівкові кошти, банківські метали, короткострокові кредити ін. банкам тощо).

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7 протягом 2019-2023 рр. відповідав встановленому нормативному значенню не більше 25 % та характеризувався наступними коливаннями: зростанням на 2,53% у 2020 р відносно 2019 р. та потім його щорічним зниженням до кінця періоду дослідження, що є позитивною тенденцією. Норматив великих кредитних ризиків (Н8) протягом 2019-2023 рр.

не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банків, що відповідає встановленим вимогам регулятора НБУ.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) за період дослідження відповідає встановленим вимогам та не перевищує нормативне значення 25%, тобто банки не повинні корегувати розмір регулятивного капіталу, а отже розмір кредитного ризику по банківській системі є допустимий. Спостерігається позитивна тенденція до зниження нормативу Н9 в 2020 р. на 3,43%, в 2022 р. на 0,60% та в 2023 р. на 1,53%, що свідчить про падіння кредитного ризику по банківській системі за вказаний період.

Інвестиційна діяльність банків, в т.ч. за прямими інвестиціями, протягом 2019-2023 рр. свідчить про оптимальні та допустимі ризики інвестування в цінні папери та їх відповідність вимогам (не більше 15 %), проте за 2022-2023 рр. норматив Н11 мав нульове значення. Крім того, банки за весь період дослідження відповідають нормативу загальної суми інвестування (не більше 60 %), проте зазначений показник Н12 є вкрай низьким з коливаннями до зниження на кінець 2023 р. до 0,01%, що свідчить про низьку інвестиційну активність вітчизняних банків другого рівня та в середньостроковій перспективі негативно впливає на фінансову стабільність банківської системи зокрема.

Отже, оцінка результативності функціонування банківської системи України виявили ряд системних проблем, котрі потребують подальшого обґрунтування шляхів їх вирішення.

2.2 Комплексний аналіз динаміки і структури активів та пасивів

АТ «Ощадбанк»

Щоб забезпечити фінансову стабільність, а також ліквідність та платоспроможність комерційного банку, слід роздумливо та оптимально розміщувати фінансові ресурси. Це є одним з найважливіших принципів досягнення фінансового забезпечення та стабільності. Використовуючи дані,

представлені на офіційному сайті НБУ та АТ «Ощадбанк» були розраховані показники структури та динаміки активів та пасивів АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 рр. (Додаток А, Б)

Загальна величина активів банку з 2019 по 2023 рр. мала позитивну тенденцію і зростає (в абсолютному значенні сума приросту склала 108616481 тис. грн, що відповідає 43%). Розміри зобов'язань та власного капіталу також збільшились, що суттєво не вплинуло на загальну структуру пасиву та активу у 2019-2023 рр. Динаміку структури за роками представимо на рис. 2.6.

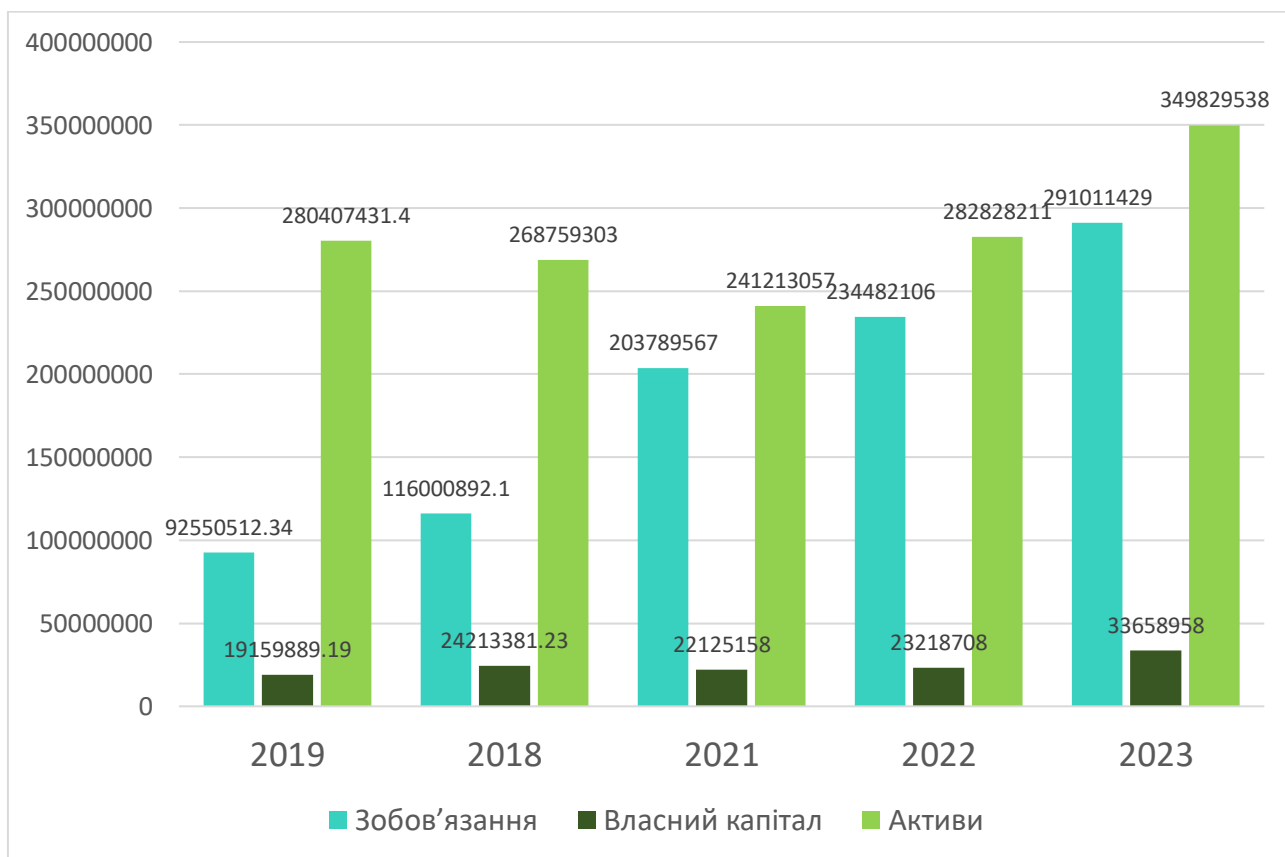

Рис. 2.6 – Динаміка активів та зобов'язань за 2019-2023 рр. АТ «Ощадбанк»

Аналіз динаміки структури активів АТ «Ощадбанк» наведено у Додатку Б. Найбільшу питому вагу в активах АТ «Ощадбанк» протягом 2019-2023 рр. посідають кредити та заборгованість клієнтам банку (31,06% у 2021 р. та 24,57% у 2023 р.), причому більшу частку посідають кредити юридичних осіб.

Наочно динаміку зміни деяких складових активів АТ «Ощадбанк» представлено на діаграмі рис. 2.7.

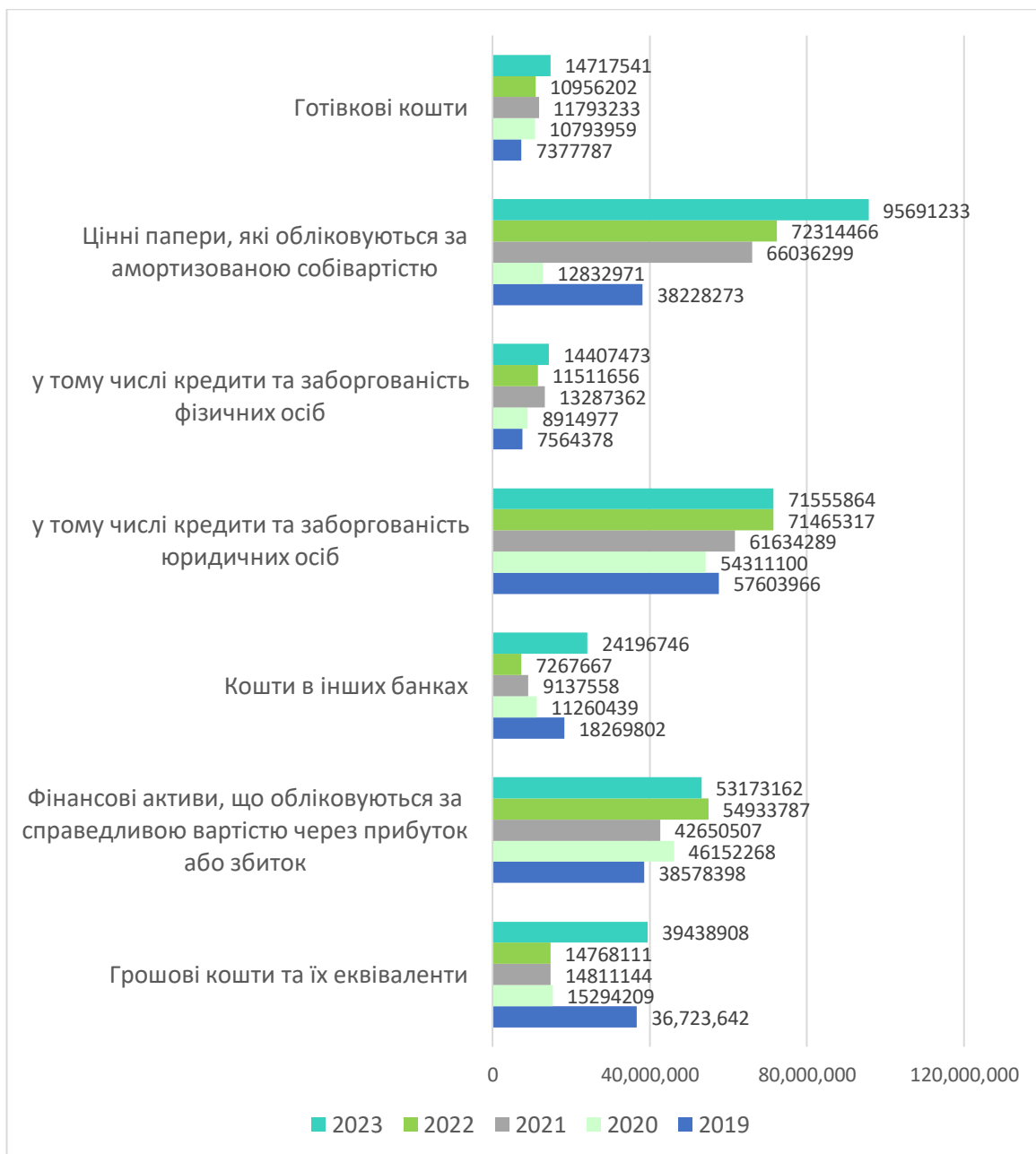

Рис. 2.7 – Динаміка зміни окремих структурних елементів активів АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 рр.

Тенденція за кредитуванням фізичних та юридичних осіб за розглянутий період має негативні тенденції та знизилась відповідно на 16,1% за юридичними особами та на 8,4% - за фізичними, що загалом склало 11041686 тис. грн. (14,74%). Це пов'язано із зниженням середніх відсоткових ставок закладами в національній та іноземній валютах за 2022-2023 рр. Тому банк ефективно управляє ліквідністю, не використовуючи для її підвищення збільшення відсоткових ставок. Аналіз структури та динаміки зобов'язань та капіталу АТ «Ощадбанк» протягом 2019 - 2023 рр. представлені в таблиці 2.5. та таблиці 2.6.

Таблиця 2.5 – Динаміка та структура зобов'язань АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 рр.

Назва показника	2019		2020		2021		2022		2023		Приріст абс., тис. грн	Темп росту, %
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %		
Кошти, отримані від НБУ	0	0	0	0,00	7248520	3,56	0		0		0	0
Кошти банків	1827,6251	0,00	2757,08328	0,00	3047235	1,50	2417258	1,03	1719309	0,59	1717481,375	93973,40
Кошти клієнтів, у тому числі	89331583,25	96,52	111996132,1	96,55	180383155	88,51	216997323	92,54	275998934	94,84	186667350,8	208,96
кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ	26977954,8	30,20	35612593,63	31,80	56176953	31,14	55055357	25,37	91654148	33,21	64676193,2	239,74
кошти фізичних осіб	57951295,24	64,87	72248000,28	64,51	118942697	65,94	159818151	73,65	75208585	27,25	17257289,76	29,78
кошти на вимогу	39457979,89	44,17	54042582	46,59	48790626	23,94	91555898	39,05	100890305	34,67	61432325,11	155,69
Інші залучені кошти	50886,65002	0,05	49953,44588	0,04	7931990	3,89	6197134	2,64	6130304	2,11	6079417,35	11946,98
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0,64964	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	-0,64964	-100,00
Відстрочені податкові зобов'язання	399425,1851	0,43	523735,3853	0,45	376169	0,18	341851	0,15	328480	0,11	-70945,1851	-17,76
Резерви за зобов'язаннями	386212,6499	0,42	421313,107	0,36	598311	0,29	878149	0,37	866855	0,30	480642,3502	124,45
Інші фінансові зобов'язання	1298464,525	1,40	1661159,812	1,43	1972242	0,97	5411444	2,31	4008827	1,38	2710362,475	208,74
Інші зобов'язання	1 082 112	1,17	1345841,144	1,16	1361501	0,67	1528609	0,65	1721069	0,59	638957,1929	59,05
Субординований борг	0	0,00	0	0,00	870445	0,43	710337	0,30	237650	0,08	237650	
Усього зобов'язань	92550512,34	100	116000892,1	100	203789567	100	234482106	100	291011429	100	198460916,7	214,4352

Таблиця 2.6 – Динаміка та структура власного капіталу АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 рр.

Власний капітал	2019		2020		2021		2022		2023		Приріст абс., тис. грн.	Темп росту, %
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %		
Акціонерний капітал	49472840	258,21	49472840	204,32	49472840	24,28	49472840	21,10	49472840	17,000	0,00	0,00
Емісійні різниці	0	0,00	0		0	0,00	0	0,00	0	0,000	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-33741667,29	-176,11	-29011030	-119,81	-	-15,04	-	-12,68	-	-6,636	14430156,29	-42,77
Резервні та інші фонди банку	269992,3395	1,41	269992,3395	1,12	421566	0,21	474335	0,20	474335	0,163	204342,66	75,68
Резерви переоцінки	3158724,142	16,49	3481578,691	14,38	2874236	1,41	3013694	1,29	3023294	1,039	-135430,14	-4,29
Усього власного капіталу	19159889,19	100	24213381,23	100,00	22125158	10,86	23218708	9,90	33658958	11,566	14499068,81	75,67

Загальна сума зобов'язань банку перед клієнтами на протязі всього періоду зростає (рис. 2.8), що є результатом розширення клієнтської бази за рахунок більших обсягів залучених ресурсів. Найбільша частка в структурі зобов'язань належить коштам клієнтів – 88,51% у 2021 р., 94,8% на кінець 2023 р., загальний приріст склав 53 %. Серед них максимальна частка – це кошти фізичних осіб (25,8% у 2023 р. та кошти небанківських установ 31,5%. Це характеризує банківську діяльність як ефективну.

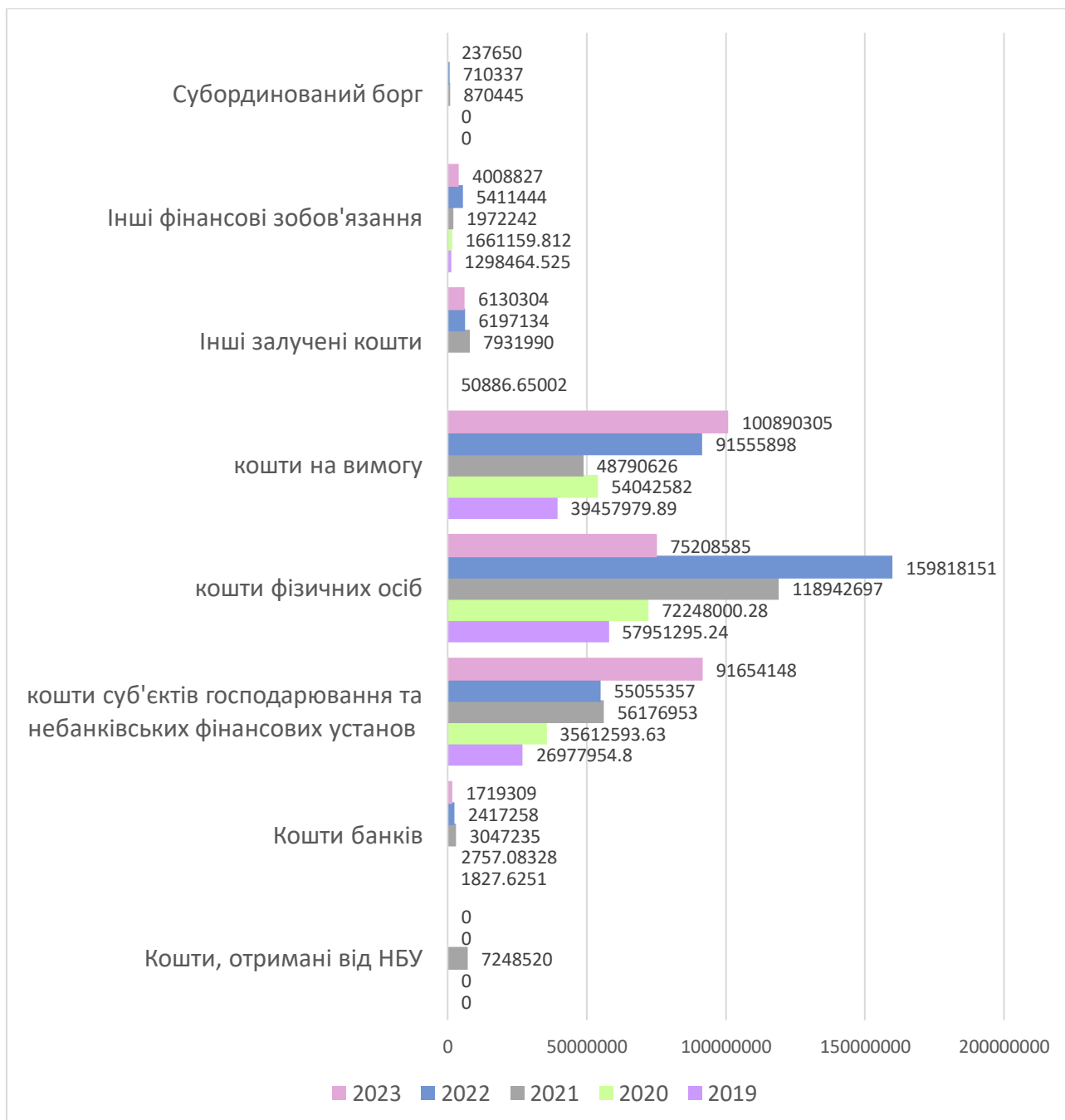

Рис. 2.8 – Структура зобов'язань АТ «Ощадбанк» та їх динаміка за 2019-2023 рр.

Проаналізуємо структуру капіталу банку за даними фінансової звітності. За 2019-2023 рр. його динаміка є позитивною, адже загальний приріст склав 11533800 тис. грн., або 52,1%. Резерви банку на кінець 2023 р. також зросли на 12,52%, вони можуть бути використані на виплату (у разі нестачі прибутку) дивідендів за акціями. Також спостерігається зростання резервів переоцінки до 3023294 тис. грн (5,19%).

Залучення коштів банків та інші залучені кошти мають незначну частку у структурі зобов'язань банку і склали на кінець 2023 р. менше одного відсотка. Субординований борг протягом 2021-2023 рр. суттєво зменшився і склав лише 0,08% в загальній структурі зобов'язань при одночасному зростанні депозитної бази. Така ситуація позитивно впливає на ліквідність банку у довгостроковій перспективі та вказує на ефективну його діяльність. Динаміка структури власного капіталу показана на рис. 2.9.

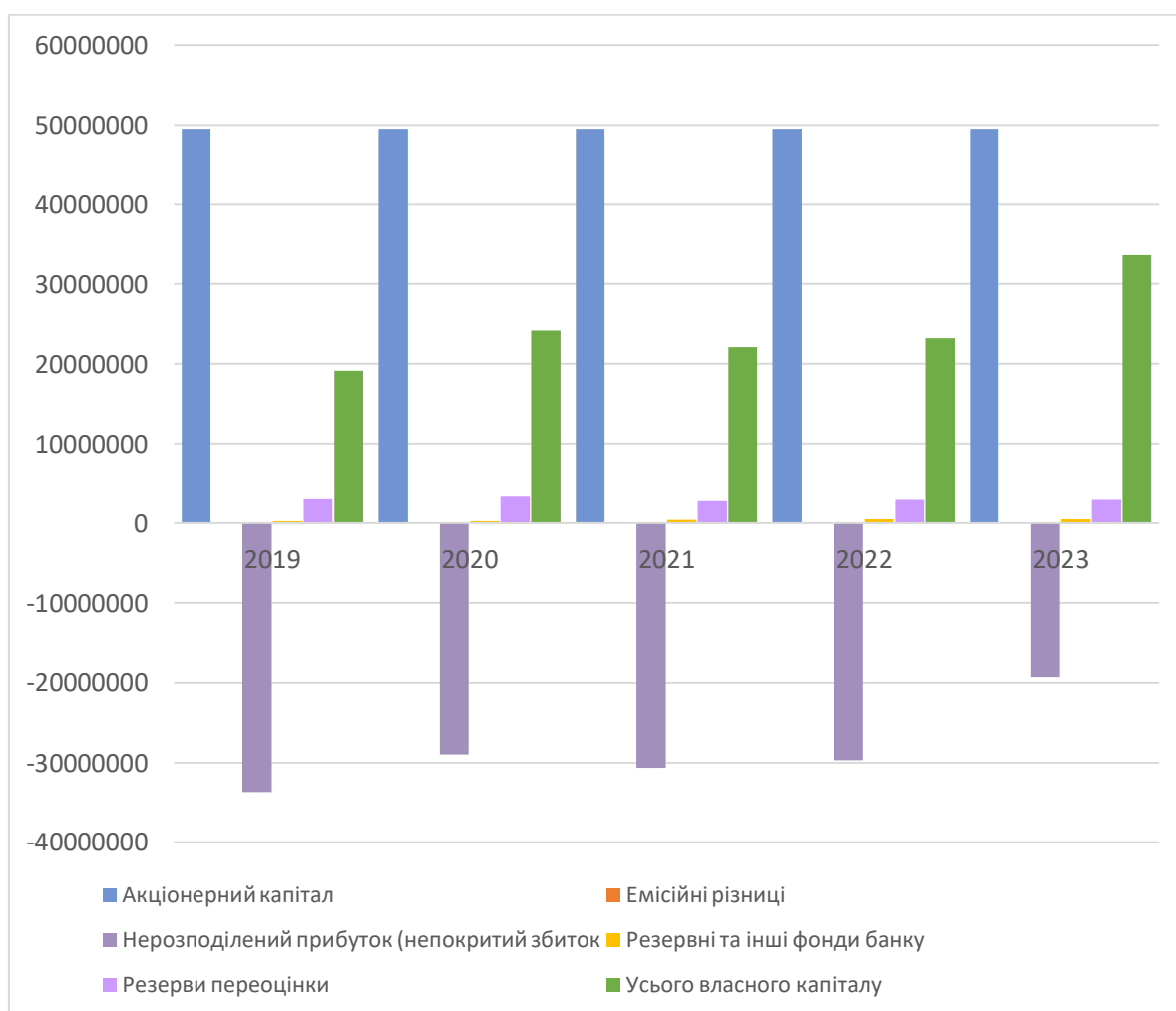

Рис. 2.9 – Динаміка структури капіталу АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 рр.

Кредитна діяльність є пріоритетною для банківських установ, від якої залежить отримання прибутку. Від проведення ефективної кредитної політики банку залежить його дохідність та конкурентоспроможність на фінансовому ринку.

За конкурентною позицією Ощадбанк належить до системно важливих банків України, посідає друге місце за обсягом наданих кредитів та обсягом активів та депозитів. Ощадбанк станом на кінець 2023 року є найбільшим в Україні банком за кількістю відділень і другим за кількістю банкоматів та платіжних терміналів.

Незважаючи на воєнні дії, які розпочалися в лютому 2022 р., АТ «Ощадбанк» продовжує ефективно працювати та кредитувати своїх клієнтів. Це підтверджується підписанням кредитних угод з кінця березня по червень 2022 р. на суму близько 5 млрд грн, що в 10 разів більше порівняно з попереднім роком.

АТ «Ощадбанк» також продовжує реалізацію програми «Доступні кредити 5-7-9 %» і цим самим підтримує бізнес, особливо аграрний. Партнерські відносини Ощадбанку з JohnDeere, AGCO, Claas, KUHN, OSTCHEM RETAIL, Syngenta, Maschio-Gaspardo також сприяють фінансуванню аграрного бізнесу на вигідних умовах.

Структуру та динаміку кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» відображено у таблиці 2.7. та рисунку 2.10.

Таблиця 2.7 – Структура та динаміка кредитного портфеля АТ «Ощадбанк»

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне Відхилення, %
Кредити та заборгованість клієнтів	65168344	63226077	74921651	82976972	85963337	20794993	31,91
Кредити юридичним особам	57603966	54311100	61634289	71465317	71555864	13951898	24,22
Кредити фізичним особам	7564378	8914977	13287362	11511656	14407473	6843095	90,46

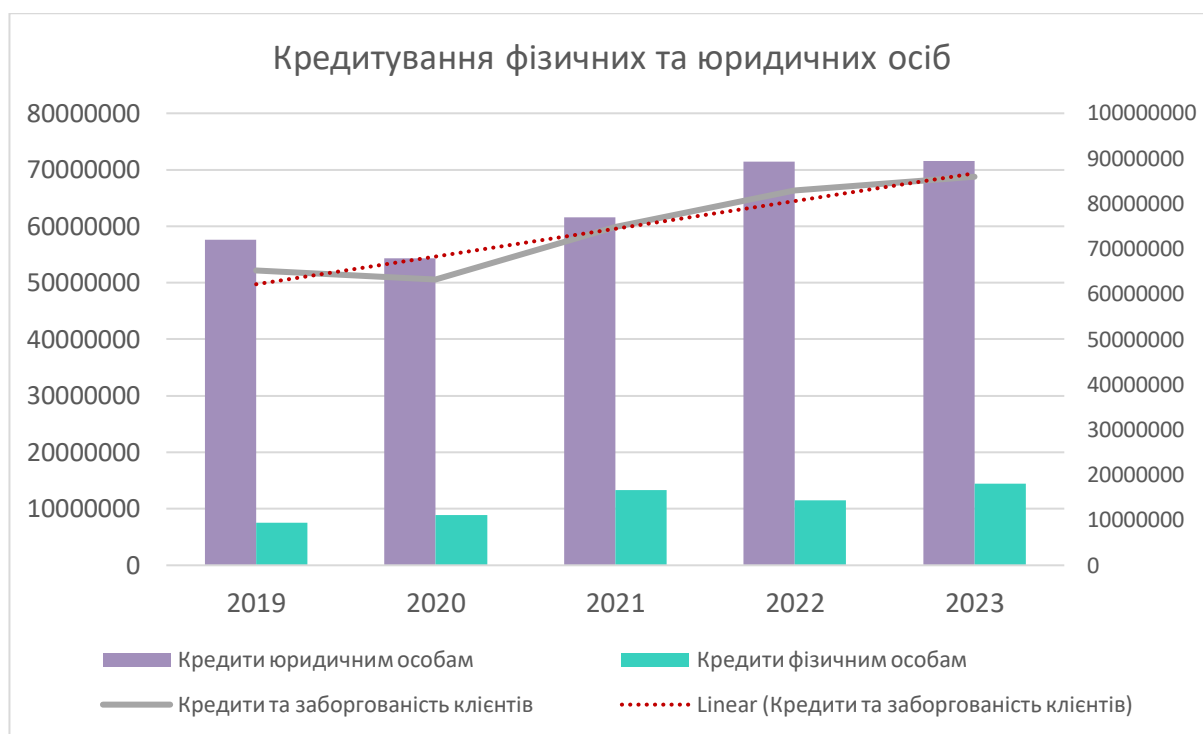

Рис. 2.10 – Динаміка кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за 2019-2023 рр.

Кредитний портфель представлено насамперед заборгованістю корпоративних клієнтів (67%), а також фізичних осіб (14%) та клієнтів ММСБ (19%). За весь період аналізу кредити клієнтам банку зросли майже на 20 млрд грн, а в структурі їхня питома вага збільшилася на 3,84%. За період з 2020 р. по 2023 р. в абсолютному вираженні зменшилася лише вартість інвестиційної нерухомості та основних засобів банку, що деякою мірою пов'язано з російсько-українською війною через тимчасову окупацію ворогом частини територій України, а також із цифровими трансформаціями, які зумовлюють зменшення фізичних відділень банку.

Портфель строкових депозитів АТ «Ощадбанк» на 90% складається з коштів фізичних осіб, на 8% – з коштів клієнтів ММСБ та на 2% – з коштів клієнтів корпоративного бізнесу. Сьогодні АТ «Ощадбанк» займає другу позицію на ринку депозитів фізичних осіб, що свідчить про довіру громадян. При цьому банк послідовно здійснює диверсифікацію структури залучених коштів фізичних осіб у напрямі зменшення питомої ваги коштів в іноземних валютах.

Отже, структура активів АТ «Ощадбанк» дещо нетипова як для комерційного банку, найбільшу питому вагу мають не кредити бізнесу та населенню, а саме інвестиції банку. Динаміка достатності капіталу АТ «Ощадбанк» має хвилеподібний характер, наприклад, пік був у 2018 р., а потім у 2021 р., отже якщо знівелювати вплив війни, можна припустити, що наступне зростання буде в 2024 р. Система управління активами і пасивами АТ «Ощадбанк» є досить дієвою, втім у сучасних умовах вона має розвиватися та вдосконалюватися з урахуванням нових викликів цифрових трансформацій і російсько-української війни.

Структура капіталу банку представлена акціонерним капіталом, резервами та непокритим збитком, інформація про які розкривається в окремому звіті про зміни у власному капіталі та запозиченими коштами, які включають субординований борг. Банк регулярно переглядає структуру капіталу. В процесі такого перегляду комплексно аналізується вартість капіталу, його складові та ризики, що притаманні діяльності АТ «Ощадбанк» та загрожують втраті певної складової капіталу. За проаналізований період власний капітал АТ «Ощадбанк» зріс на понад 229 млн грн, але фінансовому менеджменту банку треба обґрунтувати більш дієві заходи підвищення прибутковості з урахуванням ризиків для посилення темпів зростання власного капіталу.

2.3 Оцінка ефективності активних і пасивних банківських операцій АТ «Ощадбанк»

В умовах воєнного стану робота фінансових установ залишається складною: війна затягується, а агресор надалі застосовує тактику терору. Масштабні обстріли населених пунктів та руйнування інфраструктури посилюють ризики для економіки та фінансової стабільності банківської системи. За даними НБУ у 2022 році ВВП впав на 29,1%, а у 2023 р. зростає повільніше, ніж прогнозувалося до масованих ракетних обстрілів, що

сповільнює відновлення попиту на фінансові послуги та спричиняє додаткові кредитні втрати банків

Важливим кроком з точки зору збільшення заощаджень у банках став дозвіл на купівлю населенням іноземної валюти (на суму еквівалентну 50 тис. грн, а згодом було дозволено купівлю валюти на суму 100 тис. грн) з подальшим розміщенням її на депозит, строком 3 та більше місяців. Разом з цим, для впливу на ліквідність на мікро- та макрорівні НБУ використав різні інструменти - на макрорівні – операції рефінансування, операції на відкритому ринку, стабілізаційні позики, боргові операції, операції своп, операції з державними цінними паперами, введення певних адміністративних обмежень та встановлення мінімальних резервних вимог, на мікрорівні – коефіцієнти ліквідності, а саме: коефіцієнт покриття ліквідністю та коефіцієнт чистого стабільного фінансування.

У звітному 2023 році АТ «Ощадбанк» зберіг прибуткову діяльність і отримав рекордний прибуток у сумі 5 978,3 млн. грн. та збільшив даний показник на 5 338,5 млн. грн. Сума чистого процентного доходу при цьому зросла на 25% (18,7 млрд. грн.), переважно за рахунок зростання сум коштів на рахунках клієнтів, що дозволило збільшити чистий кредитно-інвестиційний портфель. Обсяг чистого комісійного доходу на кінець звітного 2023 р. - 6,6 млрд. грн. та збільшився у 2023 р. 0,7 млрд. грн., або на 12%.

Показники прибутковості АТ «Ощадбанк» за 2021-2023 рр., що є важливими для визначення ефективності діяльності наочно представлено на рис. 2.11 та рис. 2.12.

В табл. 2.8 проаналізовані економічні нормативи АТ «Ощадбанк», які в сукупності формують або визначають його фінансовий стан. Важливо відмітити нормативи ліквідності, запроваджені регулятором не так давно, тобто коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCRBB), в іноземній валюті (LCRIB), а також коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), що являються критеріями розвитку та дотримання фінансових зобов'язань банку.

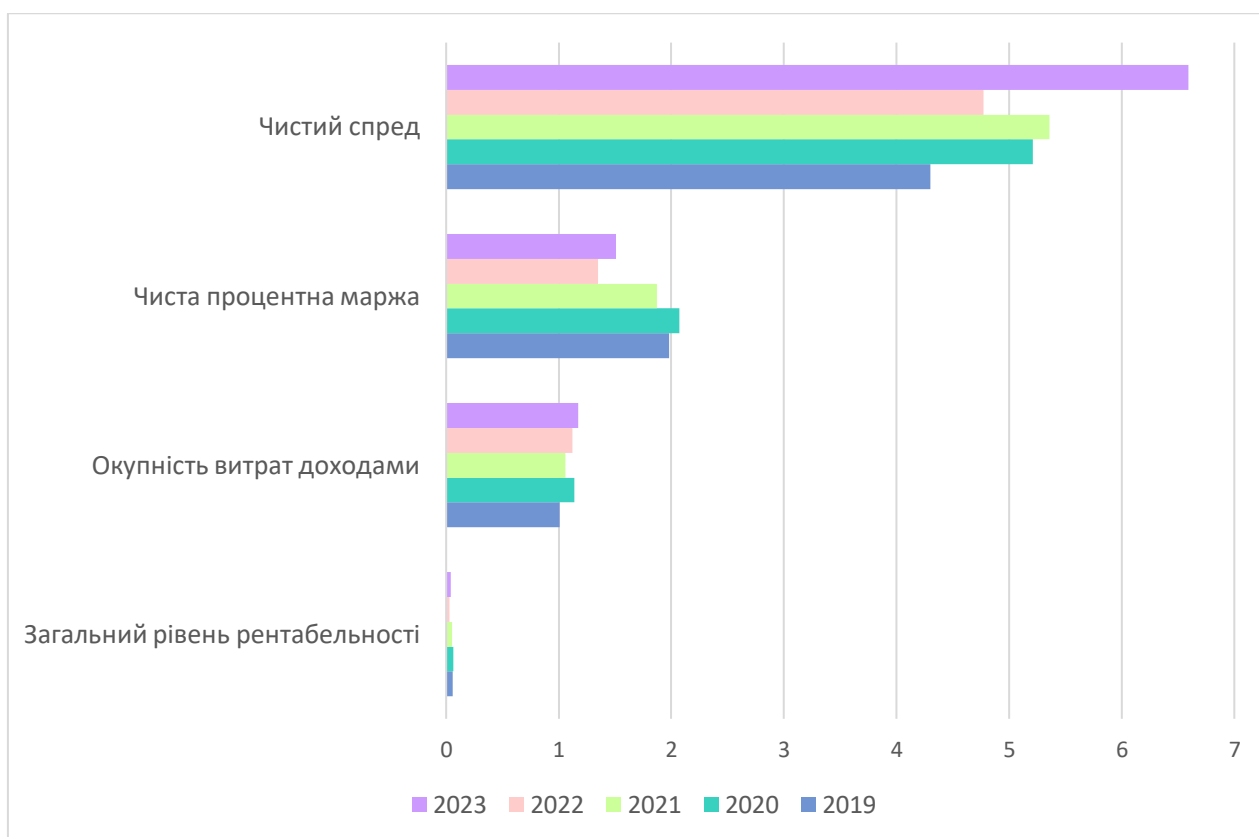

Рис. 2.11 – Динаміка показників ефективності АТ Ощадбанк за 2019-2023 рр.

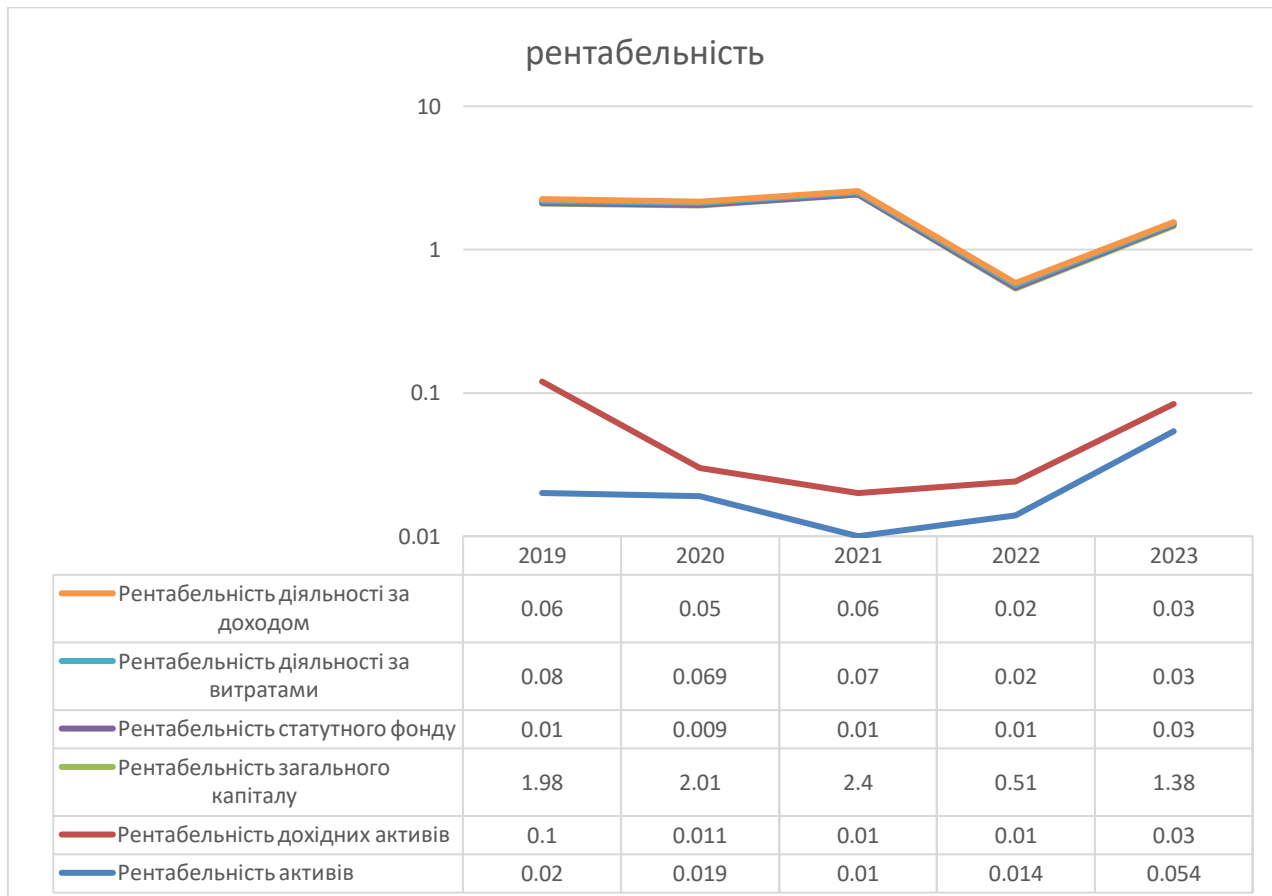

Рис. 2.12 – Динаміка показників рентабельності АТ Ощадбанк за 2019-2023 рр.

Таблиця 2.8 – Аналіз нормативів НБУ АТ «Ощадбанк»

Показники	Нормативне значення	Роки					Абсолютне відхилення	
		2019	2020	2021	2022	2023	2023/2022	2023/2019
Н1 (регулятивний капітал, тис.грн)	не менше 200 млн грн	19223600	35256900	18132364	18017403	19427446	1410043	203846
Н2 (достатність регулятивного капіталу, тис.грн.)	не менше 20%	14,15	28,07	19	15,48	14,48	-1	0,33
Н3 (норматив достатності основного капіталу)	не менше 7%	11,4	13,13	13,14	11,83	10,52	-1,31	-0,88
Н4 (миттєва ліквідність, (не менше 20%))				-	-	-	-	-
Н5 (поточна ліквідність не менше 40%)				-	-	-	-	-
Н6 (короткострокова ліквідність)	не менше 60%	104,8	92,8	64,84	69,96	0	-69,96	-104,8
Н7 (максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента)	не більше 20%	16,64	9,51	20,35	27,46	9,79	-17,67	-6,85
Н8 (великий кредитний ризик)	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	32,1	0	156,57	102,37	80,07	-22,3	47,97
Н9 (максимальний кредитний ризик за операціями із пов'язаними з банком особами)	не більше 20%	0,53	0,26	0,4	0,36	0,26	-0,1	-0,27
Н11 (інвестиційний ризик по цінним паперам, окремо за кожною установою)	не більше 15%	0,06	0,06	0,05	0,05	0	-0,05	-0,06
Н12 (загальна сума інвестування)	не більше 60%	0,7	0,07	0,14	0,14	0,14	0	-0,56

Виконання нормативів достатності капіталу є відображенням ефективної роботи банківської установи.

За результатами аналізу встановлених нормативів, регулятивний капітал (Н1) встановлено не менше 200 млн грн. АТ «Ощадбанк» виконує протягом досліджуваного періоду в повному розмірі, норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) також не перевищує встановлене граничне значення, що характеризує здатність банку повністю розрахуватися за своїми зобов'язаннями у встановлені терміни.

Норматив Н3 достатності капіталу за 2021-2023 рр, який відображає достатність капіталу для ведення активних операцій має негативну тенденцію і знижується на протязі всього досліджуваного періоду з 13,14 до 10,52, що перевищує нормативне значення на 3,5 пункти на кінець 2023 р. Це можна пояснити викликами, з якими зіткнулася банківська система України на початку 2022 р внаслідок вторгнення рф, що миттєво відчула фінансово-кредитна сфера та відгукнулася зменшенням вартості основного капіталу. Динаміку зміни нормативу достатності основного капіталу банку (Н3) наведено на рис. 2.13.

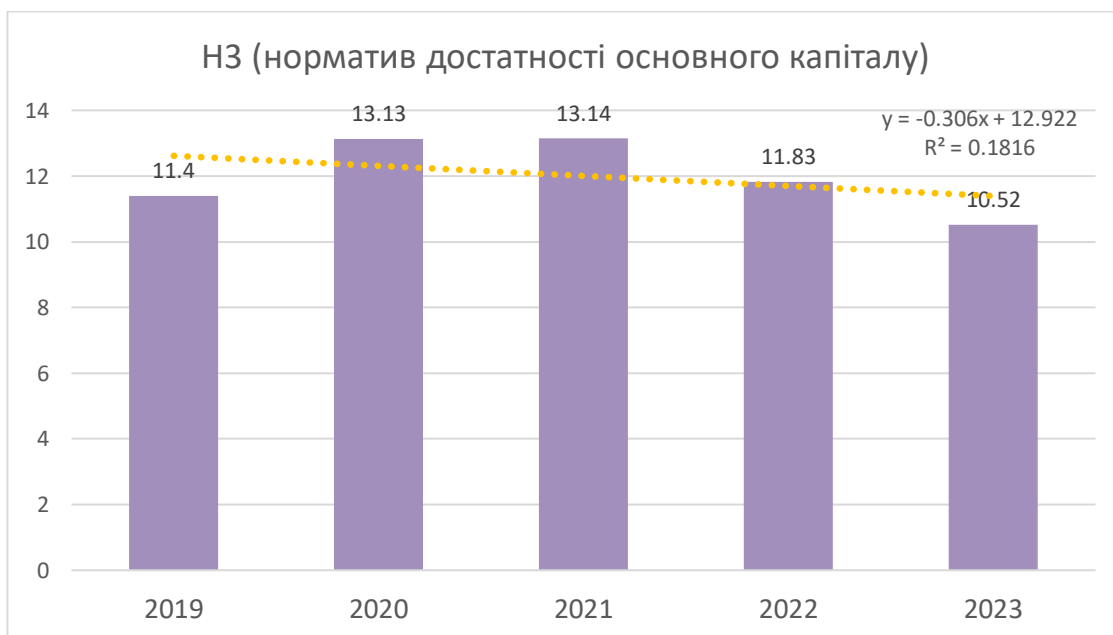

Рис. 2.13 – Динаміка нормативу достатності основного капіталу банку (Н3) АТ «Ощадбанк» за 2019 - 2023 роки, %

Протягом 2021-2022 рр значення показника Н6 перевищувало нормативний рівень, що говорить про забезпечення банком своїх короткострокових зобов'язань в основному за рахунок поточних активів. У другому кварталі 2022 р. цей норматив було скасовано та введено коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), який визначає мінімальний рівень ліквідності банку за один рік та встановлюється у розмірі 100 %. Станом на 01.01.2024 коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами становить 280% (при нормативному значенні >100%), коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземних валютах становить 315% (при нормативному значенні >100%), коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) становить 199% (при нормативному значенні >100%). Аналіз нормативів у АТ «Ощадбанк» показав, що за аналізований період банк в цілому забезпечив виконання встановлених нормативів та спроможний розраховуватися за своїми зобов'язаннями у встановлені терміни

Розрахуємо показники капітальної стійкості АТ «Ощадбанк» за 2021 – 2023 рр. у відповідності до нормативних значень. Відповідно до даних, представлених у табл. 2.9 показник мультиплікатора капіталу АТ Ощадбанк протягом досліджуваного періоду знаходився у відповідному до нормативу значенні, це означає, що активи банку повністю покриваються акціонерним капіталом. Збільшення коефіцієнта фінансового важеля у 2023 р. порівняно з 2021 р. на 2,23 од. свідчить про покращення ділової активності банку.

Достатність розмірів власного капіталу щодо покриття непередбачених в сучасних умовах ризиків характеризується коефіцієнтом достатності капіталу, але на протязі 2021-2023 рр. даний показник був менший рекомендованого значення, незважаючи на те, що у 2023 р. він збільшився на 13 од., свого найменшого значення – 8,04 показник досягав у 2022 р., що можна пояснити ускладненим станом економіки внаслідок агресії рф. Результати розрахунків показують, що у 2023 р. у порівнянні з 2021 р. стійкість та надійність банку АТ «Ощадбанк» несуттєво знижується. Так на коефіцієнт надійності за даний період знизився на 0,01 а коефіцієнт фінансового важеля збільшився на 1,53, табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Динаміка показників капітальної стійкості АТ Ощадбанк за 2019-2023 рр.

Показники	Ум. познач.	2019	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення				
							2020/2019	2021/2020	2022/2021	2023/2022	2023/2019
Власний капітал	Вк	19159889,19	24213381,23	21935199	28708868	22164277	5053492,04	-2278182,2	6773669	-6544591	3004387,80
Статутний капітал	Ск	49472840	49472840	49472840	49472840	49472840	0	0	0	0	0
Зобов'язання	З	196540021	205875167,2	213787288	215017813	250024473	9335146,16	7912120,83	1230525	35006660	53484451,98
Загальні активи	А	280407431,4	268759303	234907312	269189189	346473953	-11648128	-33851991	34281877	77284764	66066521,6
Коефіцієнти фінансової стійкості											
Коефіцієнт надійності	Кн	0,10	0,12	0,10	0,13	0,09	0,02	-0,02	0,03	-0,04	-0,01
Коефіцієнт фінансового важеля	КФВ	10,26	8,50	9,75	7,49	11,28	-1,76	1,24	-2,26	3,79	1,02
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів	Кук	0,07	0,09	0,09	0,11	0,06	0,02	0,00	0,01	-0,04	0,00
Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу	Кмк	5,67	5,43	4,75	5,44	7,00	-0,24	-0,68	0,69	1,56	1,34

Отримані дані свідчать про досить високий ступінь вразливості до зовнішніх впливів, та про високу здатність до залучення зовнішніх коштів. Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів зменшився на 0,03, а значить, знизився рівень захищеності активів банку власним капіталом. Коефіцієнт мультиплікатора статутного капіталу у 2023 р. збільшився до 7,03.

Наочно динаміку зміни коефіцієнтів капітальної стійкості за 2019-2023 рр представлено на рис. 2.14.

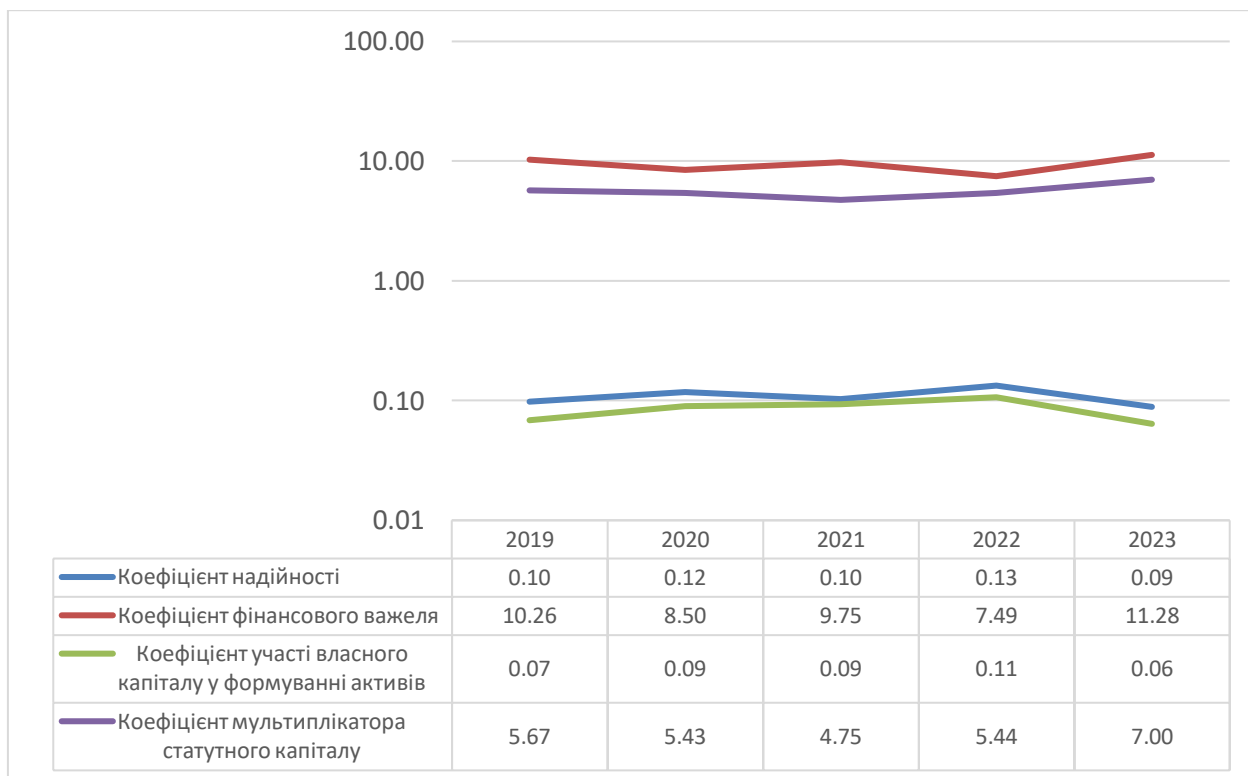

Рис. 2.14 – Динаміка показників фінансової стійкості АТ «Ощадбанк»

Таким чином, із проведеного аналізу виявлено, що в структурі активів банку переважають кредити та прострочена заборгованість, які негативно впливають на його фінансову стійкість. Під час аналізу активів та пасивів, чутливих до зміни відсоткової ставки, виявлено значний розрив, завдяки якому банк може отримати або значний прибуток, або збиток, що залежить від зміни відсоткової ставки. Отже, бачимо необхідність у визначенні напрямів та форм збалансування структури активів та пасивів для забезпечення більш ефективної діяльності банку. Проведене дослідження дозволяє зробити аналітичні висновки щодо удосконалення управління активами і пасивами, що буде розглянуто в наступному розділі.

3 ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ТА ПАСИВАМИ АТ «ОЩАДБАНК»

3.1 Стратегія формування та управління портфелем активів та пасивів АТ «Ощадбанк»

Процес прийняття управлінських рішень в банку ґрунтується на комплексному аналізі структури, динаміки і узгодженості активних і пасивних операцій.

На нашу думку, фінансово стійкий банк – це банк, що прогресивно розвивається та демонструє позитивну динаміку при допустимих ризиках та ефективності. Для уникнення проблемної заборгованості працівники банків повинні проводити ряд заходів. По-перше, розподіляти клієнтів за ймовірністю потрапляння в прострочку. По-друге, здійснювати інформування-нагадування клієнтам про можливе виникнення кредитної заборгованості. По-третє, стимулювати клієнтів постійно взаємодіяти з відділеннями та працівниками банків. За строком ці види робіт розпочинаються до виникнення заборгованості.

У випадку виникнення заборгованості працівники банків, які супроводжують кредитні договори, повинні комунікувати з клієнтами, визначати причини заборгованості, інформувати про можливі варіанти врегулювання, взаємодіяти з відділами протидії шахрайству та управління майном.

Раціональна структура активів і пасивів, сформована відповідно до вибраної банком стратегії та цільових орієнтирів, виступає необхідною умовою фінансової стійкості банків. Прийнято виділяти чотири основні стратегії (вектори) розвитку банків, а саме:

- стратегія під назвою «Демпінг», тобто задоволенні всіх потреб клієнтів, співробітників, акціонерів;

- стратегія «Стабільний розвиток», яка базується на зваженому підході до управління ризиками та активами і пасивами банків;

- стратегія «Надзвичайна обережність і консервативність», зміст якої полягає в намірі абсолютно мінімізувати ризики,;

- стратегія «Згортання бізнесу» – планове зниження активів і пасивів, переході до стагнації, іноді оптимізації обсягів активно-пасивних операцій.

У роботі обґрунтована необхідність поділу чутливих до зміни процентних ставок активів та пасивів банку на групи чутливості, що дасть змогу більш точно визначити залежність статей балансу банку від зміни ринкових процентних ставок. Виділено такі групи чутливості активів і пасивів банку:

– інерційно чутливі – фінансові інструменти, ставка за якими переоцінюється наприкінці строку контракту;

– миттєво чутливі – фінансові інструменти, ставка за якими змінюється впродовж одного тижня після зміни базової ставки;

– стандартно чутливі – фінансові інструменти, ставка за якими змінюється впродовж від одного тижня до двох місяців після зміни базової ставки, тобто існує тривалий часовий лаг.

Банкам необхідно знаходити альтернативні види операційної діяльності з достатнім рівнем прибутковості, задовільним рівнем ризику та можливістю широкої диверсифікації. Операції банків з цінними паперами можуть допомогти банку диверсифікувати кредитний ризик, та підвищити ліквідність капіталу. Банки відповідно до обраної стратегії можуть корегувати ліміти процентного ризику. В роботі запропоновано коефіцієнти оцінки процентного ризику банку і методика їх розрахунку (табл. 3.1). Коефіцієнти та їх орієнтовні значення пропонується використовувати як ліміти процентного ризику, оскільки здійснюється обмеження активів та пасивів банку чутливих до змін процентних ставок.

На основі використання поняття чутливості активів та пасивів банку та їх поділу на групи з присвоєнням відповідних коефіцієнтів, що відображені в табл. 3.2, розроблено метод модифікованого гепу для оцінювання впливу процентного ризику на прибуток банку.

Таблиця 3.1 – Коефіцієнти оцінки процентного ризику банку

КОЕФІЦІЄНТ	МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ	ОРІЄНТОВНЕ ЗНАЧЕННЯ
Чутливість кредитного портфеля	Співвідношення чутливих кредитів (кредитів, виданих під плаваючу процентну ставку та кредитів, для яких можлива пролонгація) до загального обсягу кредитного портфеля $\text{ЧКП} = \text{ЧК} / \text{КП} \cdot 100$	Не повинен перевищувати 35%. Перевищення даного значення свідчить про високий процентний ризик
Чутливість портфеля цінних паперів	Співвідношення чутливих цінних паперів до зміни процентної ставки до загального обсягу портфеля цінних паперів $\text{ЧЦП} = \text{ЧЦ} / \text{ПЦ} \cdot 100$	Не повинен перевищувати 25%. Перевищення свідчить про високий процентний ризик. Нижче значення показника обумовлене вищим ступенем кореляції між зміною ринкової кон'юнктури та зміною процентних ставок за цінними паперами та меншим часовим лагом
Чутливість активів	Співвідношення чутливих до зміни процентної ставки активів до робочих активів $\text{КЧА} = \text{ЧА} / \text{РА} \cdot 100$	Не повинен перевищувати 25%
Коефіцієнт чутливості до капіталу	Співвідношення чутливих до зміни процентної ставки активів до балансового (регулятивного) капіталу банку $\text{КЧК} = \text{ЧА} / \text{К} \cdot 100$	Не повинен перевищувати 200%. Перевищення свідчить про високий процентний ризик та отримання високих збитків
Чутливість міжбанківського ринку	Співвідношення чутливих до зміни процентної ставки міжбанківських кредитів наданих та міжбанківських кредитів отриманих $\text{ЧМБР} = \text{ЧМБК}_н / \text{ЧМБК} \cdot 100$	Не повинен бути меншим за 100%
Чутливість зобов'язань	Співвідношення чутливих до зміни процентної ставки зобов'язань (деPOSITIV наданих під плаваючу процентну ставку та власних цінних паперів, емітованих із прив'язкою до базових процентних ставок) до загального обсягу зобов'язань $\text{КЧЗ} = \text{ЧЗ} / \text{З} \cdot 100$	Не повинен перевищувати – 25%

Метод модифікованого гепу, який запропонований у роботі, базується на поняттях процентного спреду, чутливості активів і пасивів банку, дюрації та дає можливість визначати вплив зміни процентного ризику на прибуток.

Таблиця 3.2 – Коефіцієнти чутливості активів і пасивів банку

Група чутливості	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт чутливості
Інерційно чутливі	до $\pm 0,3$	20
Стандартно чутливі	від $\pm 0,31$ до $\pm 0,40$	21–34
	від $\pm 0,41$ до $\pm 0,50$	35–49
	від $\pm 0,51$ до $\pm 0,60$	50–64
	від $\pm 0,61$ до $\pm 0,70$	65–79
Миттєво чутливі	від $\pm 0,71$ до $\pm 0,80$	80–90
	від $\pm 0,81$ до $\pm 1,0$	100

З урахуванням коефіцієнтів чутливості показник гепу розраховується за формулою:

$$\text{ГЕП} = \sum(A_{чi} \cdot K_{Ai}) - \sum(\Pi_{чi} \cdot K_{\Pi i}), \quad (3.1)$$

де $A_{чi}$ – загальний обсяг чутливих активів у групі;

K_{Ai} – коефіцієнт чутливості активів за даною групою;

$\Pi_{чi}$ – загальний обсяг чутливих пасивів у групі;

$K_{\Pi i}$ – коефіцієнт чутливості пасивів за даною групою;

i – номер групи, кількість яких n .

Введено поняття модифікованого гепу, який окрім чутливості включає до свого складу й елементи дюрації та розраховується за формулою:

$$\text{ГЕП}_{\text{мод}} = \sum(A_i \cdot K_{Ai} \cdot d_{Ai}) / 365 - \sum(\Pi_i \cdot K_{\Pi i} \cdot d_{\Pi i}) / 365, \quad (3.2)$$

де d_{Ai} – тривалість чутливих активів;

$d_{\Pi i}$ – тривалість чутливих пасивів.

Отже, формула визначення зміни прибутку банку в результаті зміни ринкових процентних ставок має вигляд:

$$\Delta P = \Delta i \cdot (\text{ГЕП} - \text{ГЕП}_{\text{мод}}), \quad (3.3)$$

Індекс процентного ризику визначається:

$$I_p = (\text{ГЕП} - \text{ГЕП}_{\text{мод}}) / A, \quad (3.4)$$

Показники, розраховані за допомогою методу модифікованого гепу,

ДОЗВОЛЯТЬ:

- оцінити поточний рівень процентного ризику і порівняти його з прийнятним для банку;
- виробити управлінські рішення щодо зміни поточної структури активів і пасивів з метою корегування можливих фінансових втрат;
- виявити додаткові можливості в структурі активів і пасивів для збільшення потенційного прибутку банку.

До недоліків методу модифікованого гепу можна віднести більшу трудомісткість процесів розрахунку та потребу в наявності більшого масиву інформації стосовно процентних ставок як у банку, так і на ринку банківських послуг у цілому. Проте цей недолік не є суттєвим, оскільки дана проблема повністю вирішується за допомогою сучасної комп'ютерної техніки, яка дає можливість швидко і в повному обсязі провести всі необхідні розрахунки.

Використання методу модифікованого гепу сприятиме більш точному аналізу процентного ризику, на який наражається банк, а також точнішому визначенню впливу зміни процентних ставок на прибуток банку, оскільки метод ураховує відсоток чутливості активів та пасивів, що, у свою чергу, об'єктивніше характеризує ризик зміни процентної ставки для банку в процесі управління активами і пасивами.

В магістерській роботі запропоновано фінансову модель, що є інструментом планування діяльності банку, яка дозволяє будувати можливі сценарії і відповідно обирати стратегії, задаючи як змінні ті чи інші укрупнені агрегати активів, пасивів, доходів і витрат (табл. 3.3).

Модель ґрунтується на основному бухгалтерському рівнянні, балансування моделі здійснюється через суму високоліквідних активів (a^t):

$$a^t = z^t + k^t - ap^t - an^t,$$

де z^t – зобов'язання;

k^t – капітал;

ap^t – процентні активи;

an^t – інші активи.

Таблиця 3.3 – Фінансова модель планування діяльності АТ «Ощадбанк» (тис. грн.)

Вид активу		I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Вид пасиву		I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
Високоліквідні активи		11937	12834	12954	9571	Міжбанківські депозити/кредити отримані	середній залишок	2500	3000	3167	3500
Міжбанківські депозити/кредити надані	середній залишок	2500	3000	3167	3500		% річних	18	17	17	18
	% річних	10	10	10	10		витрати	111	128	135	155
	доходи	61	74	78	86		Кошти на рахунках СГД	середній залишок	40500	42000	43500
Кредитний портфель СГД	середній залишок	75000	81167	88667	99000		% річних				
	% річних	17	17	17	18		витрати	249	258	267	277
	доходи	3095	3373	3751	4261		Депозити фізичних осіб	середній залишок	43833	52500	61500
Кредитний портфель фізичних осіб	середній залишок	21000	24000	27000	30167		% річних	16	16	16	16
	% річних	21	22	22	22		витрати	1689	2040	2435	2844
	доходи	1112	1275	1454	1647		Усього процентних зобов'язань	86833	97500	108167	119000
Усього процентних активів		98500	108167	118833	132667	Усього витрат процентних		683	809	946	1092
Усього процентних доходів		4268	4722	5283	5994	Інші зобов'язання		2000	2500	3000	3500
Портфель цінних паперів		9000	9667	10000	11000	Усього зобов'язання чисті		88833	100000	111167	122500
Основні засоби і нематеріальні активи		3850	4000	4150	4300	Усього капітал балансовий		28213	28787	29210	29778
Інші активи		2200	2800	3400	4000	Усього чисті пасиви		117047	128787	140377	152278
Резерви за операціями		-8440	-8680	-8960	-9260	Комісійні витрати		330	420	510	600
Усього чисті активи		117047	128787	140377	152278	Загальні адміністративні витрати		2430	3330	3930	4380
Комісійні доходи		1650	2100	2550	3000	Відрахування у резерви		240	240	300	300
Результат від торговельних операцій		110	195	285	375	Податок на прибуток		194	118	104	160
Усього доходів		6028	7017	8118	9369	Усього витрат		5242	6535	7682	8715
						Фінансовий результат		786	482	436	654

Узагальнюючим компонентом стратегічного плану портфеля активів та пасивів банку є очікуваний фінансовий результат. Наразі саме універсальність функцій комерційного банку дає змогу західним країнам для централізації усіх видів послуг навколо єдиних інститутів, які забезпечують взаємодію на ринку. Банки надають кредити для операцій на фондовому ринку, надають кредити під заставу під цінних паперів тощо. Загалом розвиненість ринку цінних паперів в Україні визначається певними основними чинниками: по-перше, наявністю великої кількості різноманітних фінансових інструментів, що виражені у вигляді цінних паперів; по-друге, наявністю відповідної інфраструктури, яка сприяє оперативному й ефективному виконанню операцій із цінними паперами, які наявні та обертаються на ринку. Обидва фактори є тісно взаємопов'язаними.

Таким чином, запропонований підхід рекомендовано залучити до стратегічного плану щодо стратегії формування та управління портфелем активів та пасивів АТ «Ощадбанк». Ефективне формування та управління портфелем активів та пасивів допоможе розвитку АТ «Ощадбанк» як фінансової установи і як соціальної інституції.

3.2 Оцінювання впливу процентного ризику на прибуток АТ «Ощадбанк»

Нині в міжнародній банківській практиці удосконалення інструментарію УАП відбувається досить динамічно, а новітні методики та фінансові конструкції часто поєднують проведення як балансових, так і позабалансових операцій.

В межах магістерської роботи детальніше зупинимося на методі ГЕПу та напрямках його удосконалення, оскільки саме він є основним у практиці використання вітчизняних банків для управління процентним ризиком в рамках управління активами і пасивами. Недоліки найбільш розповсюдженого методу УАП в частині управління процентним ризиком є стимулом для розробки нових ефективніших методів управління активами і пасивами.

Так, Т. У. Кох зазначає наступні недоліки ГЕП-менеджменту:

– складності у визначенні ступеня чутливості до відсоткової ставки для деяких фінансових інструментів (позики прив'язані до банківської ставки Прамрейт; позики прив'язані до ставок за депозитними сертифікатами);

– ігнорування вартості грошей з урахуванням доходів майбутніх періодів (створення часових періодів для розрахунку GAP не робить різниці між рухом грошових коштів на початку і наприкінці періоду);

– ігнорування впливу зміни вартості активів і пасивів з фіксованою ставкою при зміні процентної ставки.

З метою одержання додаткового прибутку комерційними банками проводяться операції з цінними паперами, у процесі яких відбувається вкладення вільних грошових ресурсів у цінні папери. Наразі такі операції посідають далеко не головне місце серед цих активних банківських операцій, оскільки основною діяльністю будь-якого банку є надання кредитів фізичним та юридичним особам.

Не менш поширеним є застосування експортного методу. Його відмінність від інших методів полягає у тому, що його можна вважати певною компіляцією балансового методу та ринкового. Під час аналізу за експертним методом зазвичай оцінюють динаміку розвитку активних операцій, структуру та якість активів банківської установи. Структуру активів прийнято аналізувати за допомогою показника питомої ваги, тобто визначення частки, яку займає кожна з частин у сукупності.

Розподіл на групи чутливості фінансових інструментів, що розглянуто в п. 3.1, має здійснюватися відповідно до кореляційно-регресійного аналізу, тобто залежно від значення кореляції процентної ставки досліджуваного інструменту та базової ставки. Також до аналізу включаються накопичені дані про стосунки із клієнтами банку та випадки перегляду відсоткових ставок для кожного клієнта після зміни базових ринкових процентних ставок.

Відповідно до теорії статистики значення коефіцієнта кореляції інтерпретується наступним чином: до $\pm 0,3$ – зв'язок відсутній; від $\pm 0,31$ до $\pm 0,5$ – зв'язок слабкий; від $\pm 0,51$ до $\pm 0,7$ – зв'язок помірний; від $\pm 0,71$ до $\pm 1,0$ – зв'язок суттєвий. Для визначення коефіцієнтів чутливості проведемо кореляційно-

регресивний аналіз залежності процентних ставок певного банку та базових процентних ставок (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Характеристика кореляційного взаємозв'язку базових процентних ставок і процентних ставок АТ «Ощадбанк»

Базові середньозважені процентні ставки у річному обчисленні		Середньозважені процентні ставки АТ «Ощадбанк» у річному обчисленні							
		гривня				іноземна валюта			
		депозити		кредити		депозити		кредити	
		ФО	ЮО	ФО	ЮО	ФО	ЮО	ФО	ЮО
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Міжбанківський депозитний ринок України	гривня	0,822	0,805	0,254	0,400	–	–	–	–
	іноземна валюта	–	–	–	–	0,664	0,543	0,132	0,256
Міжбанківський кредитний ринок України	гривня	0,948	0,992	0,484	0,125	–	–	–	–
	іноземна валюта	–	–	–	–	0,782	0,854	0,846	0,178
Лондонський міжбанківський ринок (ставка LIBOR)	долари США	–	–	–	–	0,187	0,163	0,788	0,587
Рефінансування НБУ	гривня	0,575	0,533	0,877	0,902	–	–	–	–
Середньозважені ринкові ставки за кредитами	гривня	–	–	0,769	0,822	–	–	–	–
	іноземна валюта	–	–	–	–	–	–	0,543	0,674
Середньозважені ринкові ставки за депозитами	гривня	0,265	0,301	0,408	0,466	–	–	–	–
	іноземна валюта	–	–	–	–	0,487	0,530	0,602	0,556

Подальше вдосконалення методу ГЕПу повинно полягати в розробці на основі вже зазначених рекомендацій стосовно чутливості активів та пасивів; моделі модифікованого ГЕПу, що базується на методі розривів (GAP-аналіз) та методу розрахунку тривалості інструментів (дюрація).

Нами встановлені коефіцієнти чутливості активів та пасивів до зміни процентних ставок прямо пропорційно до зміни коефіцієнта кореляції (табл. 3.5). Чим сильніший зв'язок між базовою та банківською процентними ставками, тим більшою є чутливість останньої до зміни першої. Об'єктивність в питанні присвоєння того чи іншого значення коефіцієнта чутливості певного активу або

пасиву в межах визначених значень коефіцієнтів кореляції цілком і повністю покладається на банківських аналітиків.

Таблиця 3.5 – Коефіцієнти чутливості активів та пасивів АТ «Ощадбанк»

Стаття активів	Коефіцієнт чутливості, Ка, %	Стаття пасивів	Коефіцієнт чутливості, Кп, %
Грошові кошти та їх еквіваленти	0	Кошти банків	0
Дорогоцінні метали	0	Міжбанківські кредити отримані	100
Державні цінні папери	75	Короткострокові депозити (до 1 року)	90
Муніципальні цінні папери	80	Довгострокові депозити (понад 1 рік)	70
Комерційні цінні папери	100	Кошти до запитання	30
Кошти в інших банках	0	Депозитні сертифікати	70
Міжбанківські кредити надані	100	Векселі	90
Короткострокові кредити (до 1 року)	100	Облігації	50
Довгострокові кредити (понад 1 рік)	80	Інші залучені кошти	0
Прострочені кредити	50	Інші фінансові зобов'язання	0
Державні цінні папери	60	Прибуток	0
Муніципальні цінні папери	70	Субординований борг	0
Комерційні цінні папери	100		
Державні цінні папери	20		
Муніципальні цінні папери	20		
Комерційні цінні папери	40		
Інвестиції в асоційовані компанії	20		
Інвестиційна нерухомість	0		
Основні засоби та нематеріальні активи	0		

Отже, для виявлення залежності та впливу зміни відсоткових ставок (процентного ризику) на прибуток банку можна використовувати формулу, яка враховує і ступінь чутливості активів та пасивів банківського балансу, а також містить елементи методу дюрації.

Для виявлення практичної цінності запропонованої нами моделі проаналізуємо процентний ризик АТ «ОЩАДБАНК» за наведеною схемою. Для порівняння отриманих даних з аналізу процентного ризику методом модифікованого ГЕПу зробимо оцінку рівня відсоткового ризику методом класичного ГЕПу (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Порівняльна таблиця аналізу процентного ризику АТ «Ощадбанк»

Показник	Метод ГЕПу		Метод модифікованого ГЕПу	
	базовий	прогнозний	базовий	прогнозний
ГЕП, тис. грн.	11334225	2779246	5961284	6481570
Індекс відсоткового ризику, %	13,19	2,45	6,94	5,72
Можливість урахування рівня чутливості до зміни процентних ставок	–		+	
Можливість урахування тривалості активів та зобов'язань	–		+	

Наведені дані таблиці свідчать про відмінність отриманих результатів щодо аналізу процентного ризику в банку. Така ситуація пояснюється врахуванням рівня чутливості активів та зобов'язань банку при розрахунку методом модифікованого ГЕПу. Оскільки банк більше видає активи під плаваючу відсоткову ставку із прив'язкою до базових індикаторів, то і рівень чутливості таких активів є більшим за рівень чутливості зобов'язань, при залученні яких банк більшою мірою фіксує процентні ставки. Загальна тенденція зниження рівня процентного ризику є характерною для обох методів. Але треба зазначити, що менші значення індексу відсоткового ризику при методі

модифікованого ГЕПу зумовлені врахуванням тривалості конкретних активів та зобов'язань банку, що в свою чергу знижує конкретний розрив.

Невелике зниження рівня процентного ризику в прогностному році за методом модифікованого ГЕПу порівняно із обвалом на 10,74% (з 13,19% в базовому до 2,45% в прогностному) за методом ГЕПу є свідченням більшої об'єктивності при оцінці процентного ризику за методом модифікованого ГЕПу. Оскільки він крім факторів, на яких базується класичний ГЕП-менеджмент, враховує ще й рівень чутливості та тривалості активів і зобов'язань банківської установи. На основі вищезазначеного можемо зробити висновок, що метод ГЕПу забезпечує управління ризиком переоцінки, як форми процентного ризику, а використання ще й запропонованих заходів дасть змогу уникнути певних недоліків в частині базисного ризику та ризику зміни кривої дохідності.

Отже, використання методу модифікованого ГЕПу сприятиме більш точному аналізу процентного ризику, на який наражається банк, а також визначенню більш точного впливу зміни процентних ставок на прибуток банку, оскільки метод враховує відсоток чутливості та тривалості активів і пасивів, що в свою чергу об'єктивніше характеризує ризик зміни відсоткової ставки для банку, особливо в умовах фінансової нестабільності. Всі ці рекомендації, на нашу думку, сприятимуть підвищенню ефективності й удосконаленню управління процентним ризиком банку як складової частини єдиного процесу управління активами і пасивами.

Отже, ефективне управління активами і пасивами банку означає вибір такої стратегії управління, яка б забезпечувала досягнення цільової прибутковості, визначеної метою розвитку банку, та мінімізувала б ризики. Тому необхідним є прогнозування зміни облікової ставки Національного банку України і, як наслідок, планування знаку та розміру гепу банку, а в якості критерію оптимізації його фінансової стратегії може виступити прибуток у довгостроковому періоді.

ВИСНОВКИ

Управлінський персонал банків працює над успішним впровадженням раціональної стратегії розвитку банку, оскільки орієнтація на високоприбуткові операції, ті, що приносять стабільний дохід, є запорукою успішності і конкурентоспроможності банківської установи. У цих умовах банківський менеджмент перетворюється у все більш складний технологічний процес.

Зазначені процеси вимагають розроблення адекватних методів управління банківським портфелем активів та пасивів з урахуванням не лише їхньої доходності, а й відповідного рівня якості. Тому у магістерській роботі розглянуто основне коло питань, які дозволяють комплексно представити процес управління банківськими активами та пасивами, що забезпечують вироблення ефективних управлінських рішень на прикладі діяльності АТ «Ощадбанк».

Проведені у магістерській роботі дослідження дають можливість зробити наступні висновки.

У першому розділі розглянуто і досліджено поняття «управління активами та пасивами банку». Процес управління активами та пасивами банківських установ сконцентрований на створення оптимальної стратегії перерозподілу фінансових потоків й ресурсів, що дозволяє отримувати плановий рівень прибутковості та здійснювати контроль й моніторинг ринкових ризиків, які виникають в процесі управління. Встановлено, що досягнення основної мети банку в сфері управління активами та пасивами можливе лише при реалізації конкретних завдань на які спрямований процес управління.

Шляхом опрацювання літературних джерел визначено і наведено специфіку і структуру банківських операцій, зокрема активних та пасивних. Зазначено, що активні операції банківської установи – це діяльність банку, пов'язана з ефективним розміщенням наявних у банку ресурсів у кредити, депозити, інвестиції, основні засоби, а також у товарно-матеріальні цінності та їх оптимізація. З'ясовано, що основний вид пасивних операцій – залучення коштів на банківські рахунки всіх видів: поточні, строкові, ощадні, валютні та

інші. Обґрунтовано, що найбільш вичерпного аналізу потребують кредитні операції банків, які є основним джерелом доходу.

Доведено, що під стратегією управління активами та пасивами можна розуміти набір принципів, програм та інструментів, використання яких у сукупності сприятиме досягненню й підтриманню оптимальної структури активів та пасивів банку з точки зору забезпечення необхідного для зростання власного капіталу рівня чистої процентної маржі та прийнятних ризиків в умовах впливу чинників зовнішнього середовища. Пошук нових шляхів й підходів до управління активними та пасивними операціями призвів до виникнення нового підходу до управління – інтегрованого, який представляє собою єдність і нерозривність процесу управління активами та пасивами банків. Стратегія управління «гепом», дисбалансом – управління розривом або дисбалансами активів і пасивів банку зі змінною та фіксованою ставкою в певний часовий проміжок.

У другому розділі наведена фінансово-економічна характеристика АТ «Ощадбанк» та визначено його місце у банківській системі України. Під час аналізу показників діяльності АТ «Ощадбанк» було з'ясовано, що регулятивний капітал протягом аналітичного періоду відповідає нормативним значенням, а нормативи ліквідності, встановлені НБУ для комерційних банків, знаходяться на належному рівні. Також можна зробити висновки про підвищення рівня ділової активності, що, в свою чергу, призвело до підвищення доходності кредитних вкладень та зростання доходності активів. Отже, загалом фінансове становище банку можна назвати прийнятним.

У магістерській роботі зроблено детальний аналіз складу та структури активних і пасивних операцій АТ «Ощадбанк», визначено ключові статті доходів і витрат, наведено основні балансові показники діяльності банку, проаналізовано додержання вимог НБУ щодо економічних нормативів, визначено показники ефективності і прибутковості діяльності зазначеного банку. З'ясовано, що показники активів і пасивів мають позитивну динаміку. Суттєвий вплив на формування величини активів мали грошові кошти та їх еквіваленти та вбудовані

похідні фінансові активи. З роками зменшилася питома вага кредитів та авансів клієнтів натомість суттєво зріс розмір інвестиційного портфелю у структурі балансу. Отже, визначено необхідність у визначенні напрямів та форм збалансування структури активів та пасивів для забезпечення більш ефективної діяльності банку. Проведене дослідження дозволило зробити аналітичні висновки щодо удосконалення управління активами і пасивами, що удосконалено в третьому розділі.

В роботі запропоновано поділ чутливих до зміни процентних ставок активів та пасивів банку на групи чутливості, що дає змогу більш точно визначити залежність статей балансу банку від зміни ринкових процентних ставок. Виділено такі групи чутливості активів і пасивів банку: інерційно чутливі; миттєво чутливі; стандартно чутливі. Банки відповідно до обраної стратегії можуть корегувати ліміти процентного ризику, які пропонується використовувати на основі коефіцієнтів оцінки і методики їх розрахунку, що запроваджено в роботі. На основі використання поняття чутливості активів та пасивів банку та їх поділу на групи, з присвоєнням відповідних коефіцієнтів, розроблено метод модифікованого гепу для оцінювання впливу процентного ризику на прибуток банку. Метод модифікованого гепу, який запропонований у роботі, базується на поняттях процентного спреду, чутливості активів і пасивів банку, дюрації та дає можливість визначати вплив зміни процентного ризику на прибуток. Таким чином, запропонований підхід рекомендовано залучити до стратегічного плану щодо стратегії формування та управління портфелем активів та пасивів АТ «Ощадбанк».

На основі виявлення груп чутливості фінансових інструментів, в роботі проведено кореляційно-регресійний аналіз взаємозв'язку базових процентних ставок і процентних ставок АТ «Ощадбанк». Встановлено коефіцієнти чутливості активів та пасивів до зміни процентних ставок прямо пропорційно до зміни коефіцієнта кореляції. Чим сильніший зв'язок між базовою та банківською процентними ставками, тим більшою є чутливість останньої до зміни першої. Для порівняння отриманих даних з аналізу процентного ризику методом

модифікованого ГЕПу оцінено рівень відсоткового ризику методом класичного ГЕПу. Виявлено, що тенденція зниження рівня процентного ризику є характерною для обох методів. Але треба зазначити, що менші значення індексу відсоткового ризику при методі модифікованого ГЕПу є свідченням більшої об'єктивності, що в свою чергу знижує конкретний розрив. Оскільки він крім факторів, на яких базується класичний ГЕП-менеджмент, враховує ще й рівень чутливості та тривалості активів і зобов'язань банківської установи. Всі ці рекомендації, на нашу думку, сприятимуть підвищенню ефективності й удосконаленню управління процентним ризиком банку як складової частини єдиного процесу управління активами і пасивами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз банківської діяльності : підруч. / за заг. ред. А.М. Герасимовича. К.: КНЕУ, 2004. 599 с.
2. Прасолова С.П., Вовченко О.С. Банківські операції : навч. посіб. К., 2017. 568 с.
3. Сало І.В., Криклій О.А. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2007. 314 с.
4. Бондарчук М.К., Ющик Ю.В. Стратегічні напрями управління активами і пасивами банку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: *Економічні науки*. 2022. № 7. С. 198-203.
5. Демчук Н.І., Довгаль О.В., Владика Ю.П. Банківські операції : навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2017. 461 с.
6. Довгань Ж.М. Менеджмент у банку : підруч. Тернопіль : Економічна думка, 2017. 512 с.
7. Косова Т.Д., Циганов О.Р. Банківські операції : навч. посіб. К. : центр навч. л-ра, 2008. 372 с.
8. Банківські операції : підруч. / за заг. ред. О.В. Дзюблюка. 2-ге вид., перероб. і доп. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 864 с.
9. Управління банківськими ризиками : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.О. Примостки. К.: КНЕУ, 2007. 600 с.
10. Банківські операції : підруч. / за заг. ред. А.М. Мороза. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2014. 608с.
11. Парасій-Вергуленко І.М. Аналіз банківської діяльності : навч.-метод. посіб. К. : КНТУ, 2003. 455 с.
12. Азізова К.М. Управління активами і пасивами банку: сутність та методичні підходи. *Економічний простір*. 2016. № 108. С.112-126.
13. Ковальчук К.Ф., Вишнякова І.В., Савчук Л.М., Сокиринська І.Г. Банківські операції : навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2016. 161 с.

14. Шварц О.В. Удосконалення інструментарію управління активами і пасивами банку в умовах фінансової нестабільності. *Світ фінансів*. 2011. № 4. С. 33-39.
15. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року. №2121-14. *Верховна Рада України*. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2121-14>.
16. Новак Алойзи З., Косінський Б., Карковська Р., Вінклер Дреус Т. Основи сучасного банківництва : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2017. 236 с.
17. Версаль. Н.І., Дорошенко. Т.В. Теорія кредиту : навч. посіб. К. : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 483 с.
18. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
19. Зверук Л.А. Основи стратегій управління активами і пасивами банків. *Бізнес-Інформ*. 2018. № 6. С. 307-313.
20. Pooter M., Ravazzolo F., Van Dijk D. Predicting the Term Structure of Interest Rates. Incorporating parameter uncertainty, model uncertainty and macroeconomic information. 2007. URL : <http://ssrn.com/abstract=967914>.
21. Тришак Л.С., Мацук З.А., Шийко В.І. Фінансовий механізм управління активами і пасивами банківських установ. *Облік і фінанси*. 2019. № 4. С. 88-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2019_4_13.
22. Ротар Д.А. Концептуальні основи формування стратегій управління активами і пасивами банківських установ та напрями їх оптимізації. *Молодий вчений*. 2014. №6 (2). С. 18-21.
23. Соколова Х.О., Волкова В.В. Активи та пасиви банків України: сучасний стан та фактори впливу. *Економіка та організація управління*. 2018. № 4 (32). С. 65-74.
24. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 28.02.2001р. № 368. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.
25. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/>

26. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL : <https://www.oschadbank.ua/>
27. Короленко Р.В., Ухова І.М. Аналіз системно важливих банків України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2020. №11. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2020-11-6574>.
28. Короленко Р.В., Турило А.М., Турило А.А. Ефективність і прибутковість у системі банківського менеджменту. *Вісник Криворізького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. № 55. С. 30-34.

Криворізький національний університет

Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку

ВІДГУК

на кваліфікаційну (магістерську) роботу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

- Здобувача Шешмаль Євген
- Тема кваліфікаційної (випускної) роботи: Стратегія управління активами і пасивами комерційного банку
- Обсяг роботи: 47 с., 18 табл., 18 рис., 2 додатків.
1. Актуальність теми: Управління активами і пасивами в умовах управління всім банківським балансом, від сировини проекту до фінальної власності капіталу.
2. Відповідність змісту роботи вибраній темі та ступінь її розкриття: Змістом роботи відображено об'єкти теми
3. Характеристика рівня теоретичної підготовки, вмінь і навичок здобувача: Здобувач має належний рівень теоретичної підготовки
4. Оцінка самостійності виконання випускної роботи: Здобувач самостійно виконав кваліфікаційну роботу, що підтверджено промониторингом процесів виконання
5. Дисциплінованість здобувача в роботі, відвідування ним запланованих консультацій та виконання рекомендацій керівника: Здобувач дисциплінований, та власною ініціативою виконував рекомендації керівника
6. Позитивні сторони роботи, її практичне значення, наявність елементів новизни: В роботі проведено комплексний аналіз активних та пасивних операцій, та розроблено їх ефективність
7. Недоліки і зауваження по роботі: Багато більш ретельно дослідити систему управління активами та пасивами, що здійснюється на різних етапах (сучасних, зарубіжних, інноваційних)
8. Загальні висновки по роботі: Робота рекомендована
- Рекомендована оцінка роботи: « добре » 75/100 балів
- Науковий керівник Уф. Коромко Р.В. "11" "12" 2024 р.
підпис посада, прізвище, ініціали

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну (магістерську) роботу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Здобувача Шиман Євгена

Тема кваліфікаційної (випускної) роботи: Стратегія управління активами і пасивами комерційного банку

Обсяг роботи 47 с., 18 табл., 18 рис., 2 додатків.

1. Актуальність теми: Від якості сформування активів та пасивів залежить отримуваний результат банку

2. Відповідність змісту роботи вибраній темі та ступінь її розкриття: зміст роботи розкриває вибрану тему

3. Позитивні сторони роботи, її практичне значення, наявність елементів новизни: робота містить комплексний аналіз акцій та пасивів АТ „Ощадбанк“, досліджено вплив проектного ризику на формування прибутку

4. Недоліки і зауваження по роботі: не достатньо розкрито запропонована стратегія АТ „Ощадбанк“ щодо управління його активами та пасивами

5. Загальні висновки по роботі :

Робота відповідає вимогам і рекомендується до захисту

Рекомендована оцінка роботи: « добре » 75/с

Рецензент Анастасія Ю. Кошубіна "11" "12" 2024 р.
підпис посада, прізвище, ініціали

Криворізький національний університет
(повністю автономний вищий навчальний заклад)

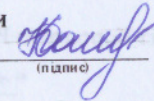
**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ)
РОБОТИ**

Направляється здобувач ШМИГАЛЬ Євгеній Олександрович до захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

на тему: «Стратегія управління активами і пасивами комерційного банку»

Кваліфікаційна (магістерська) робота і рецензія додаються.

Декан факультету економіки
та управління бізнесом

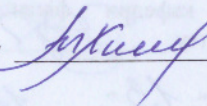

(підпис)

Юлія КАШУБІНА

Довідка про успішність

ШМИГАЛЬ Євгеній Олександрович за період навчання на факультеті денної форми навчання з 2023 року по 2024 рік по висістю виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за національною шкалою: відмінно   %, добре 10 %, задовільно 90 %; шкалою ECTS: A   %; B   %; C 10 %; D 40 %; E 50 %.

Ст. інспектор факультету

Марія ЗОРІНА

Висновок керівника кваліфікаційної (магістерської) роботи

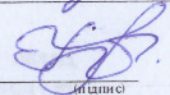
Здобувач

Шемелев Євгеній
виконав кваліфікаційну роботу
згідно меморандум вимог.

В роботі розглянуто питання
управління банківськими покриттями
НТ "Ощадбанк". Проверено аспекти
динаміки активів та пасивів банку,
вирішено окремі аспекти еф-т-
ічного розвитку банківської р-ті.

Робота рекомендована
до захисту.

Керівник роботи доцент Короленко Ріта Вікторівна

"11"

12

2024 року

Висновок кафедри про кваліфікаційну (магістерську) роботу

Кваліфікаційна (магістерська) робота розглянута. Здобувач

ШМИГАЛЬ Євгеній Олександрович допускається до захисту даної роботи в
екзаменаційній комісії.

Завідувач
інноваційного розвитку

кафедри

фінансів

суб'єктів господарювання та

Ріта КОРОЛЕНКО

(прізвище та ініціали)

"13"

12

2024 року